

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Multikulturní výchova a výchova k občanství v dětských
domovech a výchovných ústavech – role sociálního
pracovníka**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Eliška Víková

Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Multikulturní výchova a výchova k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech – role sociálního pracovníka jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské/diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. 4. 2024 .....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za cenné rady, ochotu a odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se podíleli na výzkumné části této práce.

Multikulturní výchova a výchova k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech – role sociálního pracovníka

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá tématem multikulturní výchovy a výchovy k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech.

Cílem bakalářské práce je zjistit a obecně vysvětlit, jak je chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v systému vzdělávání pro žáky, kteří jsou umístěni ve výchovných zařízeních. Dále také popsat, jak je do procesu vzdělávání zapojen sociální pracovník.

Teoretická část bakalářské práce je věnována charakteristice průřezových témat Multikulturní výchova a Výchova k občanství, která jsou zařazena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. V rámci charakteristiky průřezových témat jsou obecně popsány základní cíle vzdělávání v těchto oblastech. Dále je v této části bakalářské práce podrobně definován Školní vzdělávací program, jenž patří k neopomenutelným a závazným dokumentům všech základních, středních škol a výchovných zařízení. Poslední část se zaměřuje na objasnění problematiky sociální práce v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Praktická část se orientuje na provedený výzkum. Popisuje vybraný postup kvalitativního výzkumu, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor pro uskutečnění výzkumu byl vybrán na základě účelového výběru ze sociálních pracovníků dětských domovů a výchovných ústavů, kteří k výzkumu dali souhlas. Získaná data byla vyhodnocena pomocí otevřeného kódování a následně byla provedena kategorizace dat.

Klíčová slova

multikulturní výchova; výchova k občanství; sociální pracovník; dětský domov; výchovný ústav; vzdělání; průřezová témata

Multicultural education and citizenship education in children's homes and educational institutions – the role of the social worker

Abstract

This bachelor's thesis deals with the topic of multicultural education and citizenship education in children's homes and educational institutions.

The aim of the bachelor's thesis is to find out and generally explain how multicultural education and citizenship education are understood in the education system for pupils who are placed in educational institutions. It also describes how a social worker is involved in the education process.

The theoretical part of the bachelor's thesis is devoted to the characteristics of the cross-cutting topics Multicultural Education and Citizenship Education, which are included in the Framework Educational Program for Elementary Education. Within the characterization of cross-cutting topics, the basic goals of education in these areas are generally described. Furthermore, in this part of the bachelor's thesis, the School Education Program is defined in detail, which is one of the indispensable and binding documents of all primary, secondary schools and educational institutions. The last part focuses on clarifying the issue of social work in institutions for the performance of institutional and protective education.

The practical part is based on the undertaken research. It describes the selected qualitative research procedure, the interview method and the semi-structured interview technique. The research group for carrying out the research was selected on the basis of a purposive selection from social workers of children's homes and educational institutions who gave their consent to the research. The obtained data were evaluated using open coding and then the data were categorized.

Key words

multicultural education; citizenship education; social worker; children's home; educational institution; education; cross-section topic

Obsah

Teoretická část	8
Úvod.....	8
1 Průřezová témata v základním vzdělávání	9
1.1 Multikulturní výchova	10
1.1.1 Námětové okruhy multikulturní výchovy.....	12
1.2 Výchova demokratického občana	12
1.3 Výchova k občanství.....	14
2 Školní vzdělávací program.....	17
2.1 Tvorba školního vzdělávacího programu	17
2.2 Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu.....	18
2.3 Struktura školního vzdělávacího programu	18
2.3.1 Identifikační údaje	19
2.3.2 Charakteristika školského zařízení	19
2.3.3 Charakteristika školního vzdělávacího programu.....	22
2.3.4 Učební plán a učební osnovy	22
3 Sociální práce ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy... 24	
3.1 Vymezení školní sociální práce	24
3.2 Role sociálního pracovníka v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.....	25
3.2.1 Vymezení pojmů sociální práce a sociální pracovník	25
3.2.2 Sociální pracovník v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy	25
3.3 Role sociálního pedagoga ve školství.....	26
3.3.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika.....	26
3.3.2 Sociální pedagog ve školských zařízeních.....	27
4 Cíl práce a výzkumné otázky	29

4.1	Cíl práce	29
4.2	Výzkumné otázky	29
4.3	Dílčí výzkumné otázky	29
5	Operacionalizace základních pojmů	30
	Praktická část	31
6	Metodika	31
6.1	Použité metody a techniky	31
6.2	Výzkumný soubor	32
6.3	Etika výzkumu	32
7	Výsledky	33
7.1	Vyhodnocení otázek	33
7.2	Shrnutí otázek	50
8	Diskuse	51
	Závěr	57
	Seznam použité literatury	59
	Seznam obrázků	65
	Seznam tabulek	66
	Seznam otázek k rozhovoru	67
	Seznam zkratk	70

Teoretická část

Úvod

Multikulturní výchova jako průřezové téma v českém vzdělávacím systému, stejně jako předmět výchova k občanství, jsou důležitou, ale v praxi často opomíjenou součástí povinné edukace, kterou mají absolvovat žáci základních a středních škol.

Díky stále rostoucímu počtu imigrantů v naší zemi je nutné, aby se děti seznámily a uměly pracovat s odlišnou kulturou, chápaly kulturní specifika příslušníků jiných etnických a náboženských skupin, a především tyto rozdílnosti tolerovaly. Důležité je také povědomí o státním občanství a občanském pojetí národa. V úspěšném školním systému je zejména u rizikových a ohrožených žáků kladen důraz nejen na vzdělávání v rámci povinné školní docházky, ale také v rámci aktivit mimoškolních, které mohou být zařazeny do běžného fungování výchovných institucí. Čím dál větší důraz je kladen nejen na pedagogické pracovníky, ale i na roli sociálních pracovníků v celém procesu vzdělávání.

Jak multikulturní výchovu, tak i výchovu k občanství můžeme v dnešní době považovat za velmi diskutovaná témata, a to nejen ve školním prostředí. Každý z nás se dříve nebo později může potkat s lidmi odlišné kultury, ocitnout se v situaci, kde bude potřeba využít své občanské kompetence. Proto je nezbytné na tyto situace děti ve výchovných zařízeních adekvátním způsobem připravit, jak v rámci multikulturní výchovy, která dětem pomůže odbourat předsudky a stereotypy, povede je k toleranci a respektu ke všem odlišnostem, tak v rámci výchovy k občanství, jenž může přispět k tomu, aby se děti v budoucnosti staly právoplatnými občany naší společnosti.

Tyto oblasti vzdělávání jsou v současnosti pokládány za čím dál více potřebné v souvislosti s aktuálními situacemi, jak u nás v České republice, tak jinde ve světě.

Jako téma mé bakalářské práce jsem si proto zvolila právě problematiku realizace multikulturní výchovy a výchovy k občanství ve výchovných zařízeních související s implementací sociálního pracovníka do vzdělávacího procesu.

1 Průřezová témata v základním vzdělávání

Průřezová témata jsou nedílnou součástí Rámcového vzdělávacího programu. Podle internetového zdroje edu.cz (2023) průřezová témata v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání představují oblasti aktuálních problémů současného světa a tvoří důležitou součást základního vzdělávání. Vytvářejí možnosti pro osobní uplatnění a vzájemnou spolupráci a napomáhají k rozvoji osobnosti žáků (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023). Účelem těchto předmětů je rozšíření povědomí o situacích, se kterými se děti mohou setkávat v jejich osobním životě (Informace k hodnocení průřezových témat ve školních vzdělávacích programech pro základní vzdělávání, 2008).

Průřezová témata prostupují celým Rámcovým vzdělávacím programem a jsou zahrnuta do všech vyučovacích předmětů.

- Osobnostní a sociální výchova
- **Výchova demokratického občana**
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- **Multikulturní výchova**
- Environmentální výchova
- Mediální výchova (Šafránková, 2019)

Všechna profilová témata jsou v RVP ZV zpracována jednotným způsobem. Obsahují popis daného průřezového tématu, který zdůrazňuje jeho význam a postavení v základním vzdělávání. Provázanost s obory vzdělání a užitečnost průřezového tématu pro rozvoj osobnosti žáků se navíc projevuje jak v oblasti znalostí, dovedností, tak i schopností. Přínos pro studenty má také v odvětví postojů a hodnot. Průřezové předměty zahrnují silnou pedagogickou perspektivu a přispívají k rozvoji osobnosti a charakteru dětí (Červený, 2007).

RVP průřezová témata rozděluje do tematických oblastí, které jsou doporučeným obsahem základního vzdělávání v dané instituci. Každý námětový okruh musí zahrnovat

určitá témata vztahující se k danému vyučovacímú predmetu. Za výber predmetů a způsob, jakým se s nimi bude zacházet v učebních osnovách, vždy odpovídá konkrétní školská instituce (Červený, 2007).

Tím, že tematické oblasti spadají do více vzdělávacích oborů, které jsou důležitým prvkem základního vzdělávání, žáci mají možnost formovat a rozvíjet své podstatné schopnosti. Studentům je také dána možnost vytvořit si ucelený přehled o predmetu a uplatnit tak širší spektrum dovedností. Průřezová témata jsou klíčovou záležitostí vzdělávání ve školách a výchovných zařízeních. Jejich rozsah a způsob vyučování pak vymezuje školní vzdělávací plán, který je odlišný podle typu určité školy (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

1.1 Multikulturní výchova

Průcha (2011) chápe multikulturní výchovu jako vzdělávací působení, jejímž cílem je naučit nejen děti, ale i dospělé různých etnických, národnostních nebo náboženských skupin žít společně a respektovat jeden druhého.

Hlavním účelem průřezového tématu Multikulturní výchova je přiblížit žákům existenci různosti etnických skupin a vyzdvihnout jejich kulturu, zvyky a význam. Výsledkem tohoto predmetu by pak mělo být uvědomění si své vlastní kulturní existence a lépe tak pochopit zvyklosti a důležitost, které se váží ke konkrétnímu etniku (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023). James Banks a Cherry Banks (2016) se domnívají, že podstatným úkolem multikulturní výchovy je vybavit studenty znalostmi a dovednostmi nezbytnými pro bezproblémové fungování v multikulturní společnosti.

Multikulturní výchova má jednotlivým studentům pomoci pochopit vlastní kulturní identitu a také je naučit respektu k odlišnostem světové kultury. Prohlubuje porozumění rovnosti všech lidí, bez ohledu na barvu pleti nebo národnosti a vede k osvojování si smyslu pro spravedlnost, respekt anebo solidaritu k odlišným skupinám obyvatel (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2021). Kenneth D. Moore (2006) doplňuje, že zpočátku se multikulturní výchova zaměřovala pouze na rasové menšiny, v současné době se však zajímá i o problematiku rozdílů v pohlaví, náboženství nebo jazyce. Podle Balvína (2012) je multikulturní výchova významnou složkou pro přiblížení primárních specifik ostatních národností žijících na společném území.

Multikulturní výchova rovněž sahá do mezilidských poměrů, které mohou vznikat ve školním prostředí, jak mezi žáky a učiteli, tak mezi jednotlivými spolužáky nebo školou a rodinami studentů. Předmět navíc umožňuje žákům si uvědomovat protichůdnost rasové či náboženské nesnášenlivosti s principy života v demokratické společnosti (Preissová Krejčí, 2016).

Zásadním úkolem školských a výchovných institucí je povinnost zajistit bezpečné sociální prostředí, aby v nich nedocházelo k rasové a jiné diskriminaci mezi spolužáky, které by mohly značně znevýhodnit a poškodit určitou skupinu mládeže. Školská zařízení by měla podporovat rovnoprávnost majority s minoritou a ochránit tak své studenty například před šikanou a jinými ohrožujícími faktory. Porozumění multikulturní výchově tak může přispět k odstranění nepřátelství kulturně odlišných jednotlivců a dosažení míru mezi všemi etnickými skupinami (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Multikulturní výchova je užitečným tématem zejména pro získání potřebných a důležitých znalostí v oblasti rasových otázek vztahujících se ke skupinám obyvatel žijících na území České republiky. Předmět učí žáky dorozumívat se a sdílet společnost s odlišnými jedinci, a tím umět rozšiřovat kontakty o pro ně doposud neznámé kolektivy lidí. Multikulturní výchova také vzdělává studenty základních škol v prosazování a respektování práv jiných, a toleranci odlišných názorů od ostatních. Stěžejní dovedností, ke které multikulturní výchova přispívá, může být také schopnost rozeznat projevy rasové nesnášenlivosti mezi mladistvými a napomáhat předcházení vzniku xenofobie (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Průřezové téma Multikulturní výchova by mělo studenty připravit i z hlediska teoretického. Ve škole se proto učitelé snaží děti naučit porozumět základním pojmům, které se váží k obsahu výuky. Mezi základní terminologii v multikulturní výchově můžeme zařadit například slova typu kultura, etnikum, diskriminace, rasismus nebo identita (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

Tematické okruhy multikulturní výchovy, které jsou zařazeny do vzdělávacího programu, vycházejí ze současného stavu ve školských zařízeních. Volba a provedení dané tematické oblasti závisí na vzájemném ujednání nejenom mezi učiteli, ale i mezi učiteli a jejich žáky. V určitých případech se mohou na výběru učebních témat podílet i zákonní

zástupci studentů, pokud je jim to umožněno (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

1.1.1 Námětové okruhy multikulturní výchovy

- **Kulturní diferenciaci** – Kulturní diferenciací se v RVP ZV rozumí individuálnost každého jedince, je zaměřeno na chápání své vlastní kultury a učí děti uznávat nezvyklosti ostatních etnických skupin, rovněž také poukazuje na základní problémy sociokulturní odlišnosti.
- **Lidské vztahy** – Problematika lidských vztahů zahrnuje právo všech lidí žít hromadně a umožňuje jim mezi sebou spolupracovat. K rozvoji participace mezi lidmi by mělo docházet bez ohledu na jejich kulturní, sociální nebo náboženskou příslušnost. Zásadní úlohou v tomto případě je umět se vžít do role ostatních a osobně se podílet na podpoře při zapojování žáků z jiného prostředí do třídní skupiny.
- **Etnický původ** – Tento okruh se zaměřuje především na uvědomění si postavení národnostních menšin žijících v České republice a získání důležitých poznatků o různých etnických a kulturních skupinách. Neopomenutelnou součástí tématu je pak rozeznávání a příčiny vzniku diskriminace mezi jednotlivými kulturami.
- **Multikulturalita** – Multikulturalita se specializuje na charakteristické znaky jazyků a jejich rovnocennost. Napomáhá ke schopnosti naslouchání druhým, popřípadě k dorozumívání mezi občany různých etnických skupin
- **Princip sociálního smíru a solidarity** – Snahou těchto principů by měla být zodpovědnost každého z nás za odstranění rasové nesnášenlivosti a předsudků vůči etnickým skupinám a zajistit tak tolerantní prostředí v multikulturní společnosti (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

1.2 Výchova demokratického občana

Průřezové téma, které nese název Výchova demokratického občana, se zaměřuje hlavně na základní lidské hodnoty ve společnosti. Za tyto důležitosti považujeme především spravedlnost, toleranci, odpovědnost, ale také uvědomění si vlastních práv a povinností a pochopení demokratického uspořádání společnosti. K významným bodům, které téma zahrnuje, patří také metody pro případné řešení demokratických konfliktů a problémů (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Účelem tématu zaměřeného na demokratické občanství je zejména podpořit žáky ke vzdělanosti a povědomí o fungování společnosti, ve které žijí. Edukace o záležitostech spojených s demokracií umožní školákům zlepšit své schopnosti při řešení problémů v budoucnosti. Výukou tohoto průřezového tématu si mohou lépe uvědomit, jak uplatňovat zásady slušné komunikace s lidmi a uvažovat nad problémy s respektem k druhým a zachováním své lidské důstojnosti. Profilové téma v základním vzdělávání využívá pro uskutečňování výuky nejen faktické poznatky, ale snaží se do výuky zahrnout i osobní zkušenosti a zážitky studentů, které se pojí k tomuto tématu. Pedagogové se snaží žáky více motivovat při prosazování jejich názorů v diskusích a k možnosti se podílet na rozhodnutích celé skupiny. Současně si v rámci praktického vyučování mohou sami na sobě vyzkoušet smysl pro úctu a dodržování společenských norem a hodnot (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Výchova k demokratickému občanství vede k aktivnímu přístupu v hájení a respektování lidských práv a svobod. (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023). Primárním záměrem tohoto předmětu je pochopení významu řádu, pravidel a zákonů, které jsou zásadním nástrojem pro řádné fungování státu. Dále umožňuje podílet se na rozhodování společnosti založeném na odpovědnosti za tato rozhodnutí a nesením odpovědnosti v případě negativních důsledků. Výchovou k občanství dochází také k přispívání znalostí v oblasti harmonického soužití mezi lidmi a společnostmi, jíž jsme součástí (European Commision/EACEA/Eurydice 2017, 2017). Průřezové téma má pozitivní vliv i na rozvoj komunikace a prezentování na veřejnosti. Zmíněné dovednosti mimo jiné přispívají ke zlepšení schopnosti aktivního naslouchání či vedou k pochopení aktuálních problémů společnosti a připravují studenty na ně adekvátně reagovat (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

V oblasti názorů a hodnot studentů průřezové téma vede k aktivnímu a zaujatému postoji v osobním životě, rozvíjí ukázněnost a učí k samostatnosti, sebeúctě nebo sebedůvěře. Je motivem k ohleduplnosti a vstřícnosti vůči sociálně znevýhodněným osobám. Předmět souběžně vychovává děti k respektování kulturních, etnických a jiných odlišností, se kterými se mohou denně setkávat. Soubor témat průřezového předmětu je orientován na formování a prohlubování demokratických znalostí, dovedností a postojů nutných k aktivní spolupráci studentů v životě demokratické společnosti (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

1.3 Výchova k občanství

Vzdělávací oblast, která nese název „Výchova k občanství“ již nespadá do průřezových témat. Zaměřuje se na budování hodnot, které se vztahují k orientaci dětí v sociálním prostředí a jejich zapojování do jednotlivých společenských vztahů. Předmět více přibližuje studentům život v občanské společnosti a také je seznamuje například s významem a úlohou rodiny. Smyslem tohoto tématu je rovněž objasnit činnost důležitých politických institucí a orgánů a prezentovat možné postupy zařazování se do demokratického života (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023). Výchova k občanství zároveň napomáhá žákům pochopit zásady společenského soužití, ujímání se odpovědnosti za vlastní chování a jednání včetně jejich dopadů. Občanská výchova má také v neposlední řadě rozvádět právní povědomí o fungování státu. Významným aspektem výchovy k občanství je seznámit děti s politickým uspořádáním ve státě, a především také s úlohou jednotlivce v politickém dění (Fryč et al., 2020).

Výukový obor připravuje studenty k reálnému a demokratickému životu v naší společnosti. Vzdělávání směřuje k tomu, aby se studenti, kteří jsou umístěni ve výchovných zařízeních, dokázali vyznat a poradit si v současné a velmi nelehké sociální realitě. Pedagogové a sociální pracovníci se soustředí především na to, aby děti, které po čase opustí výchovné zařízení, byli způsobilí se aktivně začlenit do normálního života (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

Výchova k občanství napomáhá k rozvoji dovedností významných pro zlepšení komunikace, navazování kontaktů a vazeb s ostatními lidmi. Cílem předmětu je též osvojování si dovedností v oblasti spolupráce, schopnosti se adekvátně vyjadřovat ke svým názorům a pocitům. Podstatným úkolem výchovy k občanství je rovněž přispívat k aktivnímu občanství, snadnému zapojení do společnosti a solidaritě. Důležité je zmínit, že pedagogové a ostatní pracovníci vedou své žáky k úctě a respektu, slušnému vyjadřování a jednání bez konfliktů, a to ke všem lidem, bez ohledu na sociální nebo rasové odlišnosti. V souvislosti s názorovými neshodami, které mohou při řešení problémů nastat, jsou studenti vedeni k předcházení těmto situacím, nebo je umět vyřešit podle pravidel slušného chování a nenásilným způsobem (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

Výchova k občanství v RVP ZV blízce souvisí s Výchovou demokratického občana a Multikulturní výchovou, které se řadí mezi průřezová témata. Průřezová témata mají sjednocující charakter, je tedy možné je zahrnout do učebního obsahu tak, aby byly splněny vzdělávací požadavky stanovené ve Školním vzdělávacím programu konkrétního zařízení (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Výchova k občanství je upravena do různých tematických oblastí, v nichž jsou vyzdvihnuty jednotlivé problémy společnosti. Témata by měla na sebe logicky navazovat a vzájemně se doplňovat. Jednotlivé kapitoly, které jsou zasazeny do Školního vzdělávacího programu, musí být studentům předávány v racionálních souvislostech. Učební bloky i jejich součásti lze prakticky a účelově propojovat tak, aby studenti získali kompletní přehled o dané problematice (Rámcové vzdělávací programy, 2024).

Témata, která jsou do výuky zařazena, pedagogové musí přizpůsobit aktuální situaci ve třídě. Látka se upravuje především na základě zhodnocení duševní a psychosociální vyspělosti dětí, které v rámci ústavní výchovy školu navštěvují (Rámcové vzdělávací programy, 2024).

V rozsahu jednotlivých vzdělávacích okruhů je nutné dbát zejména na praktickou stránku předmětu. Učební látku se učitelé snaží dětem objasňovat na příkladech ze života. Příklady by se měly co nejvíce shodovat s reálnými situacemi, s nimiž se žáci mohou kdykoliv setkat v každodenním prostředí. Učitelé a další pracovníci školy studentům pomáhají nalézat odpovědi na jejich dotazy a řešení potíží, které studenti mohou prožívat (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Rozhodujícím elementem pro efektivní výchovu k občanství je zlepšování demokratického prostředí ve třídě a škole. Zásadním je i aktivita a spolupráce žáků ve třídním kolektivu. Významná činnost, která je prováděna ve školství, je vytváření různých žákovských parlamentů, kde oni sami mohou rozhodovat o chodu své třídy. Studenti si vždy zvolí zástupce třídy, kteří pak na základě hlasování rozhodují v důležitých záležitostech, jež se k nim vztahují (Rámcové vzdělávací programy, 2024).

Postupem času je potřeba studenty v tomto předmětu naučit, jak být participativním občanem, jak rozhodovat a ovlivňovat politický děj v jejich přirozeném prostředí, jako jsou škola nebo město, kde žijí. Záměrem studia je také naučit děti se co nejvíce zařazovat

do demokratického rozhodování ve třídě a zvyšovat jejich aktivitu v oblasti sociálního života.

Ke splnění cílů předmětu Výchova k občanství napomáhá spolupráce mezi učiteli, žáky, ale také jejich zákonnými zástupci a v neposlední řadě také budování stabilních vztahů mezi všemi, kteří se podílejí na pedagogickém procesu. Pro dosažení těchto cílů je nezbytné vytvoření podmínek pro vzájemnou součinnost výchovných institucí se školami a dalšími školskými a sociálními zařízeními (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program patří mezi veřejné dokumenty, které vypracovává na základě školského zákona každé zařízení uskutečňující základní vzdělání. Školní vzdělávací program je zhotovován podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, 2004).

Tento dokument vychází ze specifických učebních cílů dané školy, je upravován dle aktuálních potřeb a schopností studentů, kteří školskou instituci navštěvují. Zohledňuje rovněž umístění školy v určité oblasti a společenské prostředí, ve kterém je výuka uskutečňována. Učební postup v daném školském zařízení je pak realizován na základě školního vzdělávacího programu, který si škola sama zpracovala (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

2.1 Tvorba školního vzdělávacího programu

Za vypracování školního vzdělávacího programu tak, aby byl v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, je vždy odpovědné vedení školy. Ředitel školy má na starost jeho tvorbu a eventuální úpravu. Společně s dalšími pedagogickými pracovníky se podílí na koordinaci úprav tohoto programu. Kvalitní zpracování a následné vyhodnocení školního vzdělávacího programu zaručuje účinný způsob vzdělávání a kladné výsledky v hodnocení prospěchu studentů. Je dobré, aby se na tvorbě školního vzdělávacího programu a jeho uspořádání podíleli všichni pedagogové školy a mohli tak do jeho obsahu přispívat svými pedagogickými zkušenostmi nebo podávat různé podněty k jeho zhotovení (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

U vytvořeného školního vzdělávacího programu dále musí škola zhodnotit, zda v něm souhlasí náplň předepsaného učiva pro základní vzdělávání v daných vyučovaných oblastech, jeho používané výchovné a vzdělávací postupy a v neposlední řadě také vyhodnocení získaných studijních úspěchů všech studentů (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Každý školní vzdělávací program patří mezi závazné dokumenty jednotlivé vzdělávací instituce. Ředitel je povinen k němu umožnit přístup veřejnosti a zájemcům, aby mohli být informováni o jeho obsahu a případně z něj získali potřebné údaje. Kontrolu školního

vzdělávacího programu vždy provádí Česká školní inspekce, na jejímž základě je posuzována jeho realizace a shoda s právními předpisy (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

2.2 Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu

Školní vzdělávací program musí být vždy vypracován dle určitého uspořádání pro jednotlivé stupně základního vzdělávání. Jeho úkolem je zabezpečení rovného postavení všem školákům ke vzdělání, kteří jsou zavázáni plněním povinné školní docházky. Školní vzdělávací program taktéž zohledňuje a podporuje vzdělávací požadavky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných. S tím souvisí další úkol realizace vzdělávacího programu, kterým je formování podmínek pro uskutečnění vzdělávacího přehledu vzhledem k věkovému rozdílu studentů a na základě jejich vzdělávacích potřeb (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Školní vzdělávací program směřuje k plnění vymezených záměrů základního vzdělávání určením výchovných a vzdělávacích plánů, které předem škola stanoví. Vzdělávací program je sestaven tak, aby přispíval k rozvoji kreativity pedagogických pracovníků a směřoval k účinnosti výukových metod (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

2.3 Struktura školního vzdělávacího programu

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání stanovuje strukturu, podle které musí být zhotoven školní vzdělávací program v každých školských zařízeních, ve kterých je uskutečňováno základní vzdělávání.

Podle Rámcového vzdělávacího programu musí Školní vzdělávací program zahrnovat:

- identifikační údaje,
- charakteristiku školského zařízení,
- charakteristiku ŠVP,
- učební plán,
- učební osnovy,
- hodnocení vzdělávání žáků (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023)

2.3.1 Identifikační údaje

Každý školní vzdělávací program, který dané školské nebo výchovné zařízení vypracovává, musí zahrnovat povinné identifikační údaje o této instituci. Za identifikační údaje se v tomto případě považuje název školního vzdělávacího programu, na kterém se domluví vedení organizace, dále předkladatel, tedy název konkrétní organizace a její sídlo (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Všechny školní vzdělávací programy musí také obsahovat jméno současného ředitele a zástupce pro školu včetně platných kontaktů na tyto osoby (telefon, email). Důležitým identifikačním údajem je rovněž zřizovatel a jeho adresa umístění. Pokud se jedná o školské zařízení, je zřizovatelem Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V ŠVP může být uveden i koordinátor dokumentu a v neposlední řadě webové stránky školy. Identifikační údaje by měly být doplněny o informaci, že se jedná o ŠVP pro základní vzdělávání, který byl zformován podle RVP ZV nebo o cíle a strategie, související s výchovou a vzděláváním na této škole (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

2.3.2 Charakteristika školského zařízení

Popis konkrétního školského zařízení by měl zahrnovat především primární údaje o škole, tedy zda se jedná například o základní školu, střední školu, dětský domov se školou nebo výchovný ústav se školou atd. Je vhodné doplnit údaje o tom, pro jakou skupinu osob je daná organizace určena. Vzhledem k tomu, že jde o instituci školského charakteru, cílovou skupinou by měly být převážně děti a mládež. Jedná se o organizace zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, 2024).

Dětský domov se školou je školské zařízení, které má na starosti péči o nezletilé děti se závažnými výchovnými problémy, u nichž je nutné zajistit terapeutickou léčbu z důvodu vzniklého psychického onemocnění (zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů). Vyučování žáků je uskutečňováno obvykle ve škole, která připadá určité výchovné instituci. Úlohou dětského domova se školou je především zabezpečit vzdělávání dítěte s duševní poruchou nebo poruchou chování a současně předejít jejich zhoršení (Dětské domovy se školou, 2023).

Výchovným ústavem je rovněž školská instituce zřizovaná pro děti, které trpí problémovým chováním. Na rozdíl od dětských domovů se školou jsou výchovné ústavy určeny jedincům starším patnácti let, v určitých případech již od dvanácti let, kteří trpí obzvlášť závažným výchovným defektem (Pulgretová, 2019).

Do výše zmíněných zařízení jsou dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, umíst'ovány především děti, u nichž soud rozhodl o ústavní nebo ochranné výchově, popřípadě jim bylo stanoveno předběžné opatření.

V dětských domovech a výchovných ústavech je vedle vzdělávacího působení významná i činnost mimoškolní, tedy zájmová. Mimoškolní aktivity jsou realizovány pedagogickými pracovníky (vychovatel, speciální pedagog, pedagog volného času). Do výchovného procesu může být zapojen i sociální pracovník (Bendl et al., 2015).

2.3.2.1 Předpoklady pro bezpečné vzdělávání žáků

Každé školské zařízení musí mít stanovený systém, který je pro všechny žáky závazný a musí být dodržován. Vyučování je vymezeno rozpisem jednotlivých hodin a pauz mezi vyučovacími hodinami, které slouží zejména k odpočinku. Dle Vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, by přestávky mezi různými předměty měly trvat alespoň deset minut, větší přestávky pak nejméně patnáct minut. V čase přestávek mezi vyučováním dohlížejí na studenty pověřeni pedagogové, kteří mají stanovený rozpis dozorů.

V rámci bezpečnosti a předcházení závažným úrazům v době vyučování a během přestávek je úkolem školy seznámit jak studenty, tak jejich vyučující se zásadami bezpečnosti a ochrany zdraví (BOZ), včetně požární ochrany. Touto funkcí je pověřen primárně ředitel školského zařízení, jeho zástupce nebo určený pedagog. S ochranou zdraví také souvisí poučení žáků o zásadách práce ve speciálních třídách, a to zejména učebnách pro výuku chemie či fyziky, tělocvičně nebo místností praktických předmětů. Povinností každého pedagoga je upozornit studenty na možná rizika vzniku zranění hned na první hodině vyučování (Kovaříková, 2020).

2.3.2.2 Charakteristika pedagogických a nepedagogických pracovníků školy

Školní vzdělávací program stanovuje, kdo v daném školském zařízení zabezpečuje vzdělávání svých žáků. Jedná se především o učitele, popřípadě asistenty pedagoga, pokud je jejich působení požadováno. Vzhledem k tomu, že v dětských domovech a výchovných ústavech převažují studenti s výchovnými, psychickými nebo vzdělávacími poruchami, je nutné, aby učitelé disponovali speciálně pedagogickým vzděláním. Pedagogové jsou povinni se účastnit dalších vzdělávacích činností, které je mohou připravit především na nepředvídatelné situace ze strany studentů výchovné instituce (Kovaříková, 2020).

V rámci prevence rizikového chování a problémů s učením ve škole působí výchovný poradce. Činnost výchovného poradce provádí převážně jeden z pedagogických pracovníků školy (Knotková et al., 2014). Podle Mertina et al. (2020) poradenské služby v těchto oblastech mohou poskytovat také další pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci. Jedná se zejména o psychologa, metodika prevence, sociálního pracovníka nebo speciálního pedagoga.

Speciální pedagog v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy plní zejména funkci etopeda. *Etopedie je obor speciální pedagogiky zabývající se výchovou, převýchovou, vzděláváním a pracovní přípravou jedinců, kteří mají určité poruchy chování, od mravní narušenosti a delikventního chování až po kriminální činnost* (Průcha a Veteška, 2014, s.96).

2.3.2.3 Charakteristika žáků

Charakteristika žáka ve ŠVP definuje, jaké typy dětí jsou umisťovány do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Jde především o jedince, o jejichž výchově a umístění do výchovného zařízení bylo rozhodnuto soudní cestou. Martínek (2015) uvádí některé z důvodů umístění dětí do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Jedná se zejména o výchovně nežádoucí projevy spojené s agresivitou, kriminalitou a patologickým chováním. Jedlička et al. (2015) definuje patologické jednání jako společensky nepřijatelné, jehož dopadem mohou být negativní předsudky většinové společnosti. Autor uvádí nejčastější nežádoucí jevy spojené s tímto počínáním, kterými mohou být zejména loupeže, vandalismus nebo diskriminační postoj vůči minoritám.

Mezi další příčiny pro zařazení dítěte do těchto druhů škol patří především problémy se zneužíváním návykových látek, záškoláctvím, trestnou činností nebo šikanou (Martínek, 2015). Vedle rizikového chování jsou do zařízení umísťovány děti s diagnostikovanými defekty učení, lehkým duševním onemocněním, rovněž také děti hyperaktivní (Pokorná, 2010).

2.3.3 Charakteristika školního vzdělávacího programu

V této části ŠVP školské zařízení určuje, jaké má priority ve vzdělávání a stanovuje jejich strategie. Směřování školy by mělo vycházet především z výchovných a vzdělávacích požadavků žáků a vzdělanosti pedagogů školy. Každý školní vzdělávací program musí korespondovat s hlavními záměry základního vzdělávání (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021).

Dalším důležitým bodem, který ŠVP obsahuje, jsou vybrané výchovné a vzdělávací strategie, jejichž úkolem je posílení určitých klíčových kompetencí studentů. Mezi hlavní strategie uváděné ve školních vzdělávacích programech patří především ty, které se zaměřují na osvojení dovedností v oblasti komunikace, řešení běžných problémů nebo kompetence občanské a sociální (Kargerová et al., 2006).

Samozřejmostí každé školské a výchovné instituce je také podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, mimořádně nadaných. Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami můžeme definovat jako jedince, kteří ke vzdělávání vyžadují určitá opatření, která jim pomohou usnadnit učení s ohledem na jejich zdravotní stav nebo jiné kulturní a sociální poměry. Žáci nadaní a mimořádně nadaní jsou naopak ti, kteří v určitých vědomostních, motorických, případně dalších činnostech vynikají ve srovnání s jejich spolužáky (Stejskalová, 2013).

2.3.4 Učební plán a učební osnovy

Učební plán je také součástí ŠVP. Ten musí zahrnovat tabulaci učebního plánu a poznámky k učebnímu plánu. V tabulaci se uvádí seznam povinných vyučovacích předmětů a jejich časové vymezení v rámci jednotlivých ročníků. Učební plán je vždy rozdělen na předměty pro první a druhý stupeň základního vzdělávání. Plán může být doplněn i o volitelné předměty. Do poznámek je vhodné uvést obsahové vymezení, realizaci volitelných předmětů a další zvláštnosti (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Učební osnovy by měly obsahovat název vyučovacího předmětu, jeho popis a vzdělávací obsah. Ve vzdělávacím obsahu je nutné uvést rozvedení cílů jednotlivých předmětů, včetně průřezových témat (RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

3 Sociální práce ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

3.1 Vymezení školní sociální práce

Sociální práce ve školství je považována za jedno z nejobtížnějších odvětví sociální práce, a to primárně v oblasti sociální pomoci a s ní spojených kompetencí, které sociální pracovník ve škole vykonává (Constable, 2013 in Havlíková, 2018). V českých zemích takový soulad nelze předpokládat. Je patrné, že v současné době ještě také není školní sociální práce v České republice vymezena zákonem, ale i tak sociální pracovníci ve školách a školských zařízeních najdou své uplatnění. Jedná se zejména o zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo speciální školy (Matulayová, 2017). Školská sociální práce se do značné míry opírá o vědecké poznatky sociální práce. Zahrnuje vlastní metodologii a podle ní vytváří metodiky, na jejichž základě je prováděna (Hurychová a Ptáčková, 2022). Tato disciplína patří k důležitým prvkům sociální podpory v tíživých situacích studentů. V rámci sociální práce ve škole je kladen důraz na pomoc žákům k utváření potřebných dovedností a znalostí, které mohou uplatnit v jejich osobním životě při řešení sociálních záležitostí, nebo problémů spojených se vzděláním (Mátel, 2019).

Hurychová (2022) uvádí, že školská sociální práce se zaměřuje především na prospěch žáků a jejich všestranný rozvoj. Autorka dále konstatuje, že získáním praktických dovedností v sociální oblasti je klíčové pro snadnější uplatnění ve společnosti (Hurychová a Ptáčková, 2022). Podle Mezinárodních standardů školské sociální práce tato metoda sociální práce patří mezi podstatné prvky ve školském systému (Conyer et al., 2020). V současné době ale problematika v oblasti sociální práce a vzdělávání představuje náročné výzvy v podobě nutnosti řešit rostoucí výchovné problémy dětí a s tím spojený jejich školní neúspěch. Tyto výzvy vynesly do popředí téma sociální práce ve školských zařízeních jako jeden z možných způsobů, jak zkvalitnit budoucí život právě těchto problémových jedinců (Petrenko, 2020).

3.2 Role sociálního pracovníka v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

3.2.1 Vymezení pojmů sociální práce a sociální pracovník

Matoušek (2013) definuje sociální práci jako obor společenských věd, který se snaží objevovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy. Sociální pracovníci pomáhají svým klientům opět získat jejich sociální způsobilost. Kromě toho také usiluje o vytváření příznivých sociálních podmínek pro naplnění těchto schopností (Matoušek, 2001 In Matoušek, et al., 2013).

Autorka Gulová (2011) a Matoušek (2001) se domnívají, že z teoretického hlediska je sociální práce chápána jako vědecky podložená disciplína, která poskytuje péči potřebným na náležité úrovni prostřednictvím metod sociální práce (Matoušek, 2001 In Gulová, 2011).

Sociální pracovník může dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zpravidla provádět sociální šetření, zajišťuje administrativní činnosti spojené s výkonem sociální práce, vykonává sociální poradenství včetně řešení sociálně-právních záležitostí nebo například řídí poskytování sociálních služeb.

3.2.2 Sociální pracovník v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

Sociální práce v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy se nijak neliší od klasické sociální práce. Sociální pracovník se v rámci své profese zaměřuje především na děti a jejich rodiny. Jeho hlavním úkolem je zabezpečování záležitostí spojených se zprostředkováním kontaktu dítěte s kurátory pro děti a mládež nebo spolupracujícími organizacemi jako je například OSPOD, škola, soud (Sociální pracovník v institucionální výchově dětí a mládeže (DD, DgÚ, DDsŠ, VÚM, SVP), 2020).

Pracovník v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy má dále na starosti správu finančních prostředků dětí, které se vztahují k jejich pobývání v zařízení. Nedílnou součástí jeho činnosti je také zhotovování a průběžné doplňování osobních spisů svěřenců (Sociální pracovník v institucionální výchově dětí a mládeže (DD, DgÚ, VÚM, SVP), 2020).

Co se týče sociální práce s mládeží ve výchovných zařízeních, i ta má svá specifika. V rámci spolupráce s dětmi by měl sociální pracovník zejména upravit metody

komunikace, a to nikoli jen z hlediska obsahu. Schopnost používat slovní zásobu odpovídající věku dítěte je pro pracovníka výhodou, zejména pokud jde o získání potřebných informací. Tyto dovednosti mohou přispět k vytvoření bezpečného a přátelského prostředí při práci s dorostem s cílem najít co nejlepší nástroje k řešení nepříznivých sociálních situací, v nichž se děti ocitají nebo jimiž mohou být v budoucnosti ohroženy. Dokud hovoříme o dětech a dospívajících, musíme myslet na to, že jsou to klienti, kteří ještě nezískali znalosti, dovednosti a schopnosti, které budou potřebovat v pozdějším životě, aby měli možnost se zdárně zapojit do společnosti, a tedy naplnit účel sociální práce, za něhož můžeme považovat řádné sociální fungování (Egermaierová, 2017).

Jak již bylo zmíněno, podle Egermeierové (2017), dovednosti a schopnosti dětí se stále vyvíjejí a je třeba je dále rozvíjet. Sociální práce s dětmi proto zahrnuje převážně sociálně pedagogické činnosti. Velmi často se zde využívají metody hry nebo pozitivních vzorů.

3.3 Role sociálního pedagoga ve školství

3.3.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika

Sociální pedagogika je podle Procházky (2012) věda, která je obtížně definovatelná. Autor uvádí, že tato disciplína se zabývá velmi širokou škálou otázek a jejich společenským kontextem. Ve své podstatě sociální pedagogiku můžeme zařadit mezi pomáhající profese (Procházka, 2012).

Čábalová (2011) uvádí dva pohledy na sociální pedagogiku. V prvním smyslu autorka vymezuje sociální pedagogiku jako disciplínu zaměřující se na orientaci člověka nebo sociální skupiny, která zkoumá problémy, jež se vztahují na socializaci nebo resocializaci člověka. V druhém smyslu se pak sociální pedagogika přiklání k oboru sociální práce a v této souvislosti se zajímá o prevenci a terapeutickou pomoc sociálně patologických jevů, se záměrem zlepšit kvalitu života konkrétním osobám nebo skupinám lidí (Čábalová, 2011).

Kraus (2014) zdůrazňuje, že sociální pedagogika se specializuje především na běžné problémy člověka, zkoumá jeho životní postoje a snaží se přispívat k ideálnímu rozvoji jeho osobnosti. Sociální pedagogika se také zajímá o záležitosti týkající se rasových otázek nebo osob společensky ohrožených sociálním vyloučením (Kraus, 2014).

V pedagogickém slovníku (2013) je tato disciplína definována jako obor zabývající se výchovou rizikových a sociálně znevýhodněných mladistvých.

3.3.2 Sociální pedagog ve školských zařízeních

Sociální pedagogové jsou speciálně vyškolení pracovníci, kteří se zaměřují na práci s dětmi všech věkových kategorií, jejich zákonnými zástupci ale i pedagogy (Blábolilová, et al., 2023). Je nutno podotknout, že profese sociálního pedagoga není dosud legislativně upravena, co se týče zákona o pedagogických pracovnících. To platí i v případě školního sociálního pracovníka, která taktéž není vymezena ve Sbírce zákonů České republiky (Náplň práce dle Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice, 2023). Ve školách a školských zařízeních tak často sociální pedagogové hrají roli klasických sociálních pracovníků. Tito pracovníci se zaměřují hlavně na podporu vzdělávání žáků (Význam a role sociálního pedagoga ve škole, 2021). Faktem ale je, že v dnešní době dochází ke zvyšování problémů v oblasti výchovy a vzdělávání žáků, proto se sociální pedagogové stávají klíčovými osobami českého školství.

Cílovými skupinami sociálních pedagogů jsou nejen žáci, kterým hrozí sociální vyloučení z důvodu patologického chování nebo špatných studijních výsledků, ale zejména také další studenti a další pracovníci, kteří se účastní výchovně-vzdělávacího dění ve výchovných a školských zařízeních, jehož cílem je dosáhnout co nejvyššího stupně prosperity ve vzdělávání jejich žáků (Blábolilová, et al., 2023).

Náplň práce sociálního pedagoga je velmi rozmanitá. Působí zejména jako prostředník mezi školským zařízením a dalšími spolupracujícími činiteli, jako jsou Policie České republiky, OSPOD nebo zdravotnická zařízení a ostatní sociální služby případně jakožto mediační pracovník mezi školou a rodinou (Kdo je sociální pedagog?, 2022). Za nezanedbatelnou činnost sociálního pedagoga můžeme považovat také spolupráci s úřady v rámci vyřizování důležitých záležitostí dětí a samozřejmě žáky vést k porozumění jejich práv a povinností (Význam a role sociálního pedagoga ve škole, 2021).

Autoři Blábolilová et al. (2023) vyzdvihují, že úkolem sociálního pedagoga není pouze podpora žáků, ale také učitelů, kteří každý den pracují s problémovými jedinci. Pedagogové se ve výchovných zařízeních mohou setkávat s rizikovým jednáním nebo výchovnými problémy svých studentů, proto je v tomto případě zásah sociálního pedagoga nezbytný. Sociální pedagog je současně učitelům nápomocen při řešení

různých pedagogických situací, které mohou při výuce problémové mládeže nastat. Blábolilová et al. (2023) dále shledávají, že sociálně pedagogické působení se zaměřuje nejvíce na sociální a preventivní oblast. Za hlavní a zásadní cíl práce sociálních pedagogů ve výchovných institucích se považuje plně rozvinout potenciál studentů a připravit je na plnohodnotný život ve společnosti (Blábolilová et al., 2023).

4 Cíl práce a výzkumné otázky

4.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit, jak je chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v systému vzdělávání pro žáky v dětských domovech a výchovných ústavech a jakým způsobem jsou do procesu socializace a vzdělávání začleněni sociální pracovníci.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumné otázky byly stanoveny za účelem zjištění cíle bakalářské práce:

VO1: Jak je chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v systému vzdělávání pro žáky ve výchovných zařízeních?

VO2: Jak jsou do procesu vzdělávání začleněni sociální pracovníci?

4.3 Dílčí výzkumné otázky

V závislosti na výzkumných otázkách byly stanoveny tyto dílčí výzkumné otázky:

VO1: Jaký je význam a hlavní cíle multikulturní výchovy ve výchovných zařízeních?

VO2: Jaký je význam a hlavní cíle výchovy k občanství ve výchovných zařízeních?

VO3: Jakým způsobem může sociální pracovník podpořit multikulturní výchovu a výchovu k občanství ve výchovných zařízeních?

VO4: Jak se může sociální pracovník vzdělávat v oblasti multikulturní výchovy a výchovy k občanství, pokud se vzdělává?

VO5: Jaké strategie a metody používají sociální pracovníci v rámci práce směřující k porozumění mezi dětmi odlišných kultur a zvýšení občanského povědomí?

VO6: Jaké jsou nejúspěšnější metody spolupráce sociálního pracovníka s pedagogy?

5 Operacionalizace základních pojmů

Multikulturní výchova – multikulturní výchova je chápána jako vzdělávací činnost zaměřená na poznávání jiných kultur, etnik a

Výchova k občanství – výchova k občanství je nauka, jejímž cílem je osvojení občanských kompetencí

Dětský domov – je zařízení, které pečuje o děti do 18 let věku, které nemohou vyrůstat v jejich biologické nebo náhradní rodině

Výchovný ústav – za výchovný ústav se považuje zařízení, které pečuje o děti do věku 18 let, jež jsou zde umístěny pro závažné poruchy chování

Sociální pracovník – je odborně vzdělaná osoba v oblasti poskytování sociální podpory lidem v těžkých životních situacích

Praktická část

6 Metodika

6.1 Použité metody a techniky

Pro zpracování výzkumné části mé bakalářské práce jsem si vybrala kvalitativní výzkumnou strategii sběru dat. Data k provedení výzkumu byla získávána metodou dotazování, technikou polostrukturovaného rozhovoru. Eger a Egerová (2017) uvádějí, že cílem kvalitativního výzkumu je vysvětlit určité sociální jevy z hlediska druhých osob. Výzkumný proces obsahuje vývoj koncepcí výzkumných otázek a metod. Informace z výzkumu jsou získávány zpravidla prostřednictvím jeho participantů. Úkolem výzkumníků kvalitativního výzkumu je především vysvětlit smysl dosažených výsledků (Eger a Egrová, 2017).

Polostrukturovaný rozhovor je dle Hricové et al. (2023) technika, na základě, které má dotazující již předpřipravené okruhy otázek a dále se respondentů doptává na dílčí stanovené otázky. Autoři dále upozorňují na to, že vymezené okruhy otázek umožňují dotazujícímu další rozpracování formou konkrétních otázek, což jim zaručuje, že některé z témat nevynechají a doptají se na všechny zkoumané oblasti (Hricová, et al., © 2023).

Jako přednost polostrukturovaných rozhovorů autoři spatřují to, že dotazující může pokládané otázky přizpůsobit a reagovat tak v závislosti na aktuálním průběhu rozhovoru (Reichel, 2009 In: Hricová et al., © 2023). K výhodám polostrukturovaných rozhovorů mohou dodat, že dotazující je schopen získat od respondentů více informací v návaznosti na jejich praktické zkušenosti nebo odbočení od hlavního tématu zkoumané problematiky.

Před zahájením rozhovoru byli všichni respondenti výzkumu seznámeni s tématem bakalářské práce, jejím cílem a dílčími otázkami. Rozhovor zahrnoval dvacet připravených otázek. Časové rozmezí všech rozhovorů se pohybovalo mezi 30 až 45 minutami.

Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon. Část respondentů odmítla jejich nahrávání z osobních důvodů nebo interních pravidel organizací, proto tyto rozhovory byly sepsány ručně na papír. Nahrané rozhovory byly následně doslovně přepsány.

Analýza dat v mé bakalářské práci byla vyhodnocena prostřednictvím otevřeného kódování a byla provedena kategorizace dat. Kódy byly ručně zapisovány do samotného textu přepsaných rozhovorů na papír. Výsledky výzkumu byly tedy zhodnoceny na základě jejich podobností a odlišností, zakódovány, zařazeny do obecných kategorií a následně prezentovány podle jednotlivých výzkumných otázek.

6.2 Výzkumný soubor

V rámci výzkumu bylo dotázáno sedm osob, mezi nimiž byli zahrnuti čtyři sociální pracovníci, jeden psycholog a dva pedagogové. Sběr dat pro výzkum byl prováděn v dětských domovech se školou a výchovných ústavech se školou v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina. Všechny rozhovory byly prováděny prostřednictvím osobního rozhovoru s respondenty. Respondenti byli před zahájením rozhovoru v dostatečném předstihu informováni o průběhu rozhovoru. Dialogu se zúčastnily 4 ženy a 3 muži. Věkové rozpětí respondentů se pohybovalo mezi 25–55 lety.

6.3 Etika výzkumu

Všichni výzkumníci, kteří uskutečňují výzkum, mají povinnost se ve své práci řídit zejména etickým kodexem a dalšími právně závaznými předpisy. Formulace údajů musí chránit osobní a jiné diskrétní informace, které byly shromážděny prostřednictvím výzkumu. Samotná data by měla být zabezpečena před zneužitím a zveřejněním na základě zásady, že mohou být využita pouze k výzkumným záměrům (Reichel, 2009 In: Ondrášek et al., 2023).

Podle Hendla a Remra (2017) se participanti účastní výzkumu na základě jejich dobrovolnosti a mají právo z něho kdykoliv vystoupit. Každý účastník by měl svůj zájem na výzkumu potvrdit informovaným souhlasem. Výzkumník musí zajistit anonymitu a důvěrnost všech zúčastněných. Povinností výzkumníka je také obeznámit participanta s cíli výzkumu. Realizátor výzkumu je dále povinen zjistit a uvést všechny jak kladné, tak záporné výsledky výzkumu. Je nemorální přizpůsobovat výsledky dat a sdělovat pouze ty žádoucí (Hendl a Remr, 2017).

7 Výsledky

7.1 Vyhodnocení otázek

Praktická část bakalářské práce je založena na informacích získaných kvalitativním výzkumem. Tento výzkum byl prováděn pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumný soubor představovalo sedm komunikačních partnerů. Jednalo se o čtyři sociální pracovníky, dva učitele občanské výchovy a školního psychologa. Genderové zastoupení komunikačních partnerů tvořily čtyři ženy a tři muži. Rozhovory byly prováděny s komunikačními partnery z Jihočeského kraje a z kraje Vysočina.

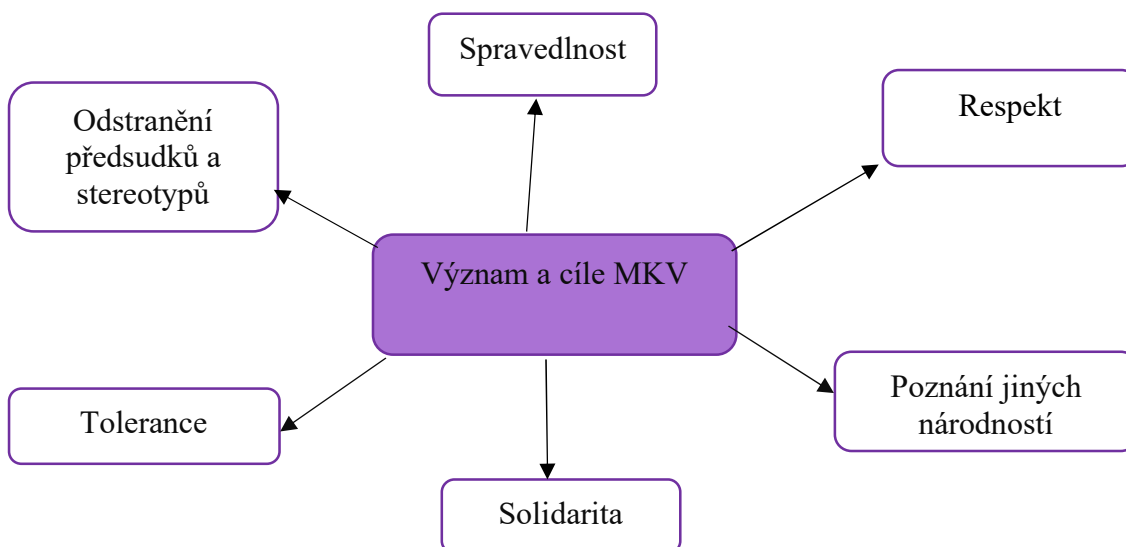
Seznam otázek byl vložen do přílohy 1 této bakalářské práce. Ze všech odpovědí komunikačních partnerů byly vytvořeny dílčí kódy, a ty pak byly podrobně popsány.

Tabulka 1: Informace o respondentech výzkumu

Komunikační partneri	Pohlaví	Profese	Zařízení
KP 1	žena	sociální pracovník	výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola
KP 2	žena	sociální pracovník	výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola
KP 3	žena	sociální pracovník	výchovný ústav se školou
KP 4	žena	školní psycholog	výchovný ústav se školou
KP 5	muž	sociální pracovník	dětský domov se školou
KP 6	muž	učitel občanské výchovy	výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola
KP 7	muž	učitel občanské výchovy	výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

Kategorie č. 1

Obrázek 1: Význam a cíle multikulturní výchovy

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

První zvolená kategorie se zaměřuje na otázku „Jaký je význam a hlavní cíle multikulturní výchovy ve výchovných zařízeních?“ Názor na tuto otázku byl posuzován jak z hlediska sociálních pracovníků, tak pedagogů výchovného zařízení. Cílem této otázky bylo zjistit, jakým způsobem je multikulturní výchova chápána v procesu běžného, tak i mimoškolního vzdělávání v dětských domovech a výchovných ústavech.

Ve všech mnou vybraných institucích pro výzkum bylo zjištěno, že předmět Multikulturní výchova je součástí povinného kurikula základního vzdělávání. Vzdělávání ve výchovných zařízeních by se obecně mělo řídit Rámcovým vzdělávacím programem, jenž je pevně daný ve všech školských zařízeních, následně pak školním vzdělávacím programem, který si každá škola sestavuje a vypracovává samostatně podle svých potřeb.

Všichni dotazovaní komunikační partneři tedy potvrdili, že předmět Multikulturní výchova je podstatnou součástí vzdělávání a je dobře, že je do vzdělávacích plánů zařazen.

Konkrétně KP 7 uvedl: „*Určitě je dobře, že jsou tato témata zařazena do vzdělávání. Určitě i na základních školách to nějakým základním způsobem probírají. Tím, že je čím dál větší migrace i sem k nám, tak myslím si, že děti už velmi dobře vědí, o co jde a*

dokážou, pokud je jim to správně podáváno, tak dokážou tady s těmi informacemi správně naložit.“

Na to, jaký má význam multikulturní výchova ve vzdělávacím procesu, odpověděl KP 6 následujícím způsobem: *„Význam, to bych asi řekl, že vlastně v dnešní době je čím dál větší počet různých národností, které se tady u nás objevují, a s tím je spojena vlastně potřeba poznat jejich život a jejich kulturu teda v té jejich původní zemi odkud k nám přišli.“*

KP 2 na část otázky, která se věnuje cílům multikulturní výchovy, odpověděl: *„Jaké jsou cíle pro žáky ve výchovných zařízeních? Předpokládám, že jsou to stejné cíle jako pro žáky v běžných základních a středních školách, kdy zase určitě by měla tady ta výchova přispět k tomu, že se vlastně budou lidi navzájem domlouvat a nebudou si ubližovat.“*

KP 3 reagoval na předchozí bod takto: *„Cíl ve vzdělávacím systému ve výchovném zařízení. Opět zkrátka to, aby se navzájem respektovali, tolerovali, což ne vždy je úplně jednoduché, protože stále se mluví o tom, jak Romové nebo cikáni jsou špatní a všichni bílí jsou dobří. Setkáváme se s tím bohužel i v dnešní době, ale je znát, že tady ty problémy nejsou nějakým způsobem jako systémové, spíš je to problém jednotlivců. Buďto mají špatnou zkušenost s tou druhou skupinou obyvatel anebo je to nějaké zažité téma v rodinách anebo ve společnosti, v partě a tak dál, ale cejtím za posledních dvacet let, co tady jsem, že už se to taky určitě nějakým způsobem jako by zlepšilo.“*

Komunikační partneři se shodli, že cílem předmětu Multikulturní výchova je především seznámit děti s jinými kulturami, jejich hodnotami a tradicemi. Prostřednictvím tohoto předmětu si dále děti mohou lépe uvědomovat svou vlastní identitu.

KP 3 doplnil: *„Tam teda ten současný svět, že vlastně jsme, protože jsme součástí světa, nejsme nějakým způsobem izolovaní, tak ani my v ústavech a děvčata v ústavech, ale celkově teda patříme prostě do toho celospolečenského dění, a proto vlastně je důležité, abychom měli povědomí o různých kulturách, různých tradicích a způsobech života i v jiných částech světa. Nehledě na to, že teď je tady plno obyvatel třeba z Ukrajiny v posledních třech letech, takže i tohohle si myslím, že je důležité, abychom věděli něco o jejich životě. Ale netýká se to jenom občanů Ukrajiny.“*

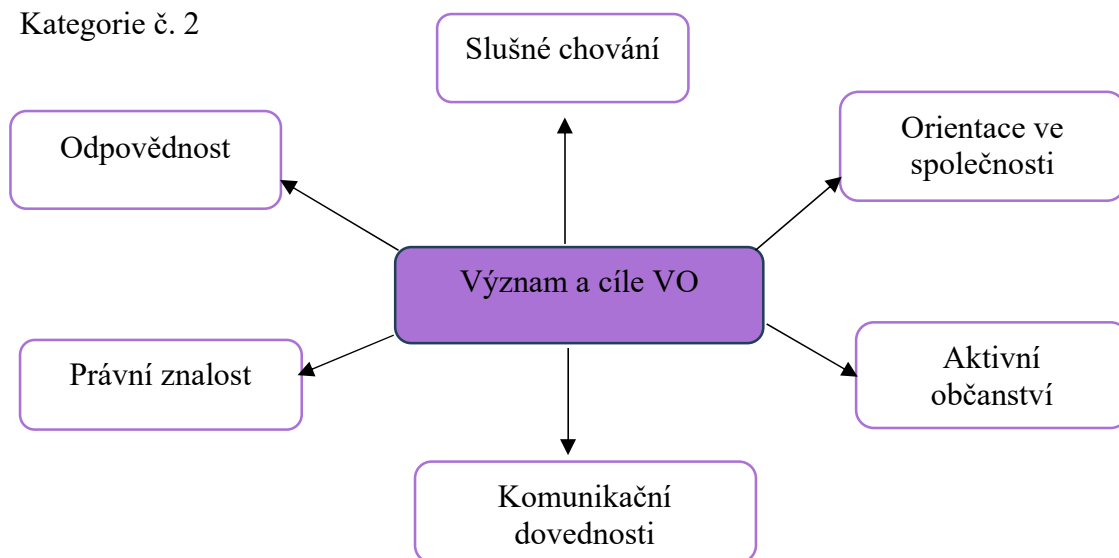
KP 5 se domnívá, že multikulturní výchova má za cíl podporovat spravedlnost, toleranci a solidaritu ke všem skupinám obyvatel, nejen tedy v rámci kulturních odlišností, ale například i k lidem starým nebo zdravotně hendikepovaným.

Komunikační partneři dále uvedli, že multikulturní výchova směřuje k porozumění problematice respektování kulturní pestrosti a pomáhá podporovat omezení nebo odstranění negativních názorů či předsudků vůči ostatním lidem.

Za podstatný cíl multikulturní výchovy komunikační partneři považují také respektování práv a povinností příslušníků národnostních skupin a samozřejmě neodsuzovat názory druhých. KP 6 doplnil: „*Podstatné je také vést ty děti proti nesnášenlivosti a diskriminaci, hlavně mezi nimi samotnými.*“

Za shodná témata, která se probírají v rámci multikulturní výchovy, považují tyto: etnický původ, kulturní rozdíly, diskriminace, tradice a hodnoty jednotlivých kultur.

Kategorie č. 2

Obrázek 2: Význam a cíle výchovy k občanství

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

Ke druhé kategorii byla zvolena následující otázka: Jaký je význam a hlavní cíle výchovy k občanství ve výchovných zařízeních?

Tato kategorie se zaměřuje na občanské povědomí žáků ve výchovných institucích. Občanská výchova nebo výchova k občanství patří rovněž jako multikulturní výchova

mezi předměty, které jsou běžně vyučovány na základních školách, respektive ve výchovných zařízeních.

Cílem výchovy k občanství je dle KP 3 : „*Určitě je to snaha, aby děti, které jsou ve výchovném zařízení, kde vlastně stavíme, nebo kam jsou umístovány na základě poruch chování, nerespektování autorit, nerespektování jednak rodičů, učitelů, policie třeba, omezování osobní svobody nebo narušování nějakýho osobního prostoru jiných lidí, tak všechno tohleto vlastně je špatně a my jim máme ukázat tu správnou cestu, která, na kterou by se měli vydat, tak aby se nedostávali potom běžně ve společnosti po opuštění zařízení teda do problémů.*“

V rámci otázky na cíle výchovy k občanství KP 3 byla položena mnou doplňující otázka: „Jaký význam má výchova k občanství pro budoucí život dítěte ve společnosti?“ KP 3 na tuto otázku reagoval takto: „*Určitě velký význam má k tomu, aby mohly vlastně se stát platným členem společnosti, aby se nedopouštěly nějakých protiprávných činů, nějakýho nevhodnýho chování, vzhledem k jiným lidem, a aby vlastně se zařadily do té společnosti a žily v podstatě běžný život.*“

Výchova k občanství má podle komunikačních partnerů za úkol naučit děti osvojení si základních občanských kompetencí a dalších vědomostí souvisejících s touto problematikou.

KP 6 a 7 více přiblížili, jaké jsou podle nich nejdůležitější občanské kompetence. Podle těchto komunikačních partnerů je zásadní, aby se děti naučili jednat odpovědně, dodržovaly zákony a respektovaly práva druhých lidí.

KP 6 dodává: „*Pro nás je nejdůležitější vést ty děti k aktivnímu životu ve společnosti. Aby se pak alespoň trochu v tom životě orientovaly, našly si adekvátní zaměstnání. Vedeme je k tomu, aby se alespoň trochu zajímaly o ten náš svět a orientovaly se v té společnosti.*“

Všichni respondenti považují za klíčové chovat se slušně k ostatním lidem, nikoho neodsuzovat. Tyto dovednosti navazují právě i na multikulturní výchovu. Na mou doplňující otázku: „Jaká konkrétní témata jsou do výuky občanské výchovy zahrnuta?“ odpověděl KP 7 následovně: „*Ty oblasti jsou jasně stanovené ve školním vzdělávacím programu. Tím, že občanská výchova se u nás vyučuje pouze ve druhém ročníku, tak naším cílem je s dětma probrat ty nejdůležitější a základní témata. Jsou to určitě stát, politický systém, učíme je k nějakému minimálnímu právnímu povědomí, jak se chovat*

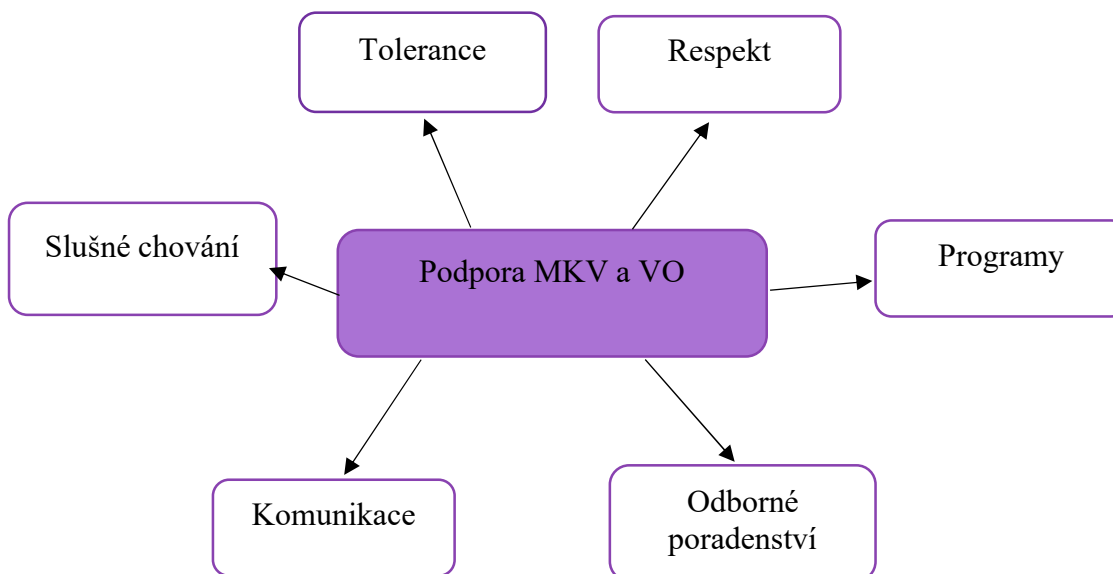
v té společnosti – jak slušně komunikovat, řešit konflikty Dále je tam zahrnuto občanské a rodinné právo.“

KP 6 dále dodal, že považuje za důležité předat dětem ty vědomosti, které pak mohou využít v běžném životě. Zahrnul mezi ně například to, aby se děti naučily, jak jednat s lidmi a úřady nebo při řešení osobních problémů, se kterými se v budoucnosti mohou setkat. KP 6 se také okrajově zmínil o problematice finanční gramotnosti, jak hospodařit s penězi nebo sestavit rozpočet svých financí, jež jsou také zahrnuty do základního povědomí.

KP 4 se k této otázce vyjádřil z pohledu praktického: *„Tak ta výchova k občanství je tady realizovaná hodně jako, že v tý škole je hodně náročný přímět je k tomu, aby se vůbec nějak připravili na to, aby byli schopný nějak jako fungovat. Takže tady je to, řekla bych, že to není takový to, jak já nevím je na základkách nebo na gymnáziu, že je nějaký téma výchovy k občanství. Ale tady je to jako, co musíš dělat, abys obstál, prostě prakticky. Tady je spíš vedem, že mají nějakou právní odpovědnost a jako ty důsledky a následky.“*

Má další doplňující otázka, která se odkazovala na předchozí odstavec, zněla: „Jak mohou děti uplatnit znalosti a dovednosti v rámci výchovy k občanství ve svém každodenním životě? Odpověď na tuto otázku doplnil KP 2: „Zase úplně při těch každodenních činnostech, kde se tady potkávají navzájem, jednak tady na internátě, jednak děvčata ve škole, jednak potom tady ve městě se spoluobčany, když jsou doma v rodinách, v Praze nebo v těch větších městech, ale i v těch menších. Určitě se potkávají s lidmi, kteří jsou nějakým způsobem třeba odlišní a je dobré vlastně je pořád vést k tomu, že musí být slušní a musí se prostě snažit s těmi lidmi domluvit“

Kategorie č. 3

Obrázek 3: Podpora multikulturní výchovy a výchovy k občanství

Zdroj: Vlastní zdroj, 2024

Pátá kategorie se skládá z otázky: „Jakým způsobem může sociální pracovník podpořit multikulturní výchovu a výchovu k občanství ve výchovných zařízeních?“ Tato výzkumná otázka měla za úkol zjistit, jestli se sociální pracovník zapojuje do vzdělávání v rámci multikulturní výchovy a výchovy k občanství, a jakou roli v tomto případě zastává. Na tuto otázku odpovědělo všech sedm respondentů. Dotazování se lišilo v závislosti na jejich pracovní pozici v zařízení. Byl posouzen názor sociálních pracovníků, psychologa i učitele výchovného zařízení.

Jelikož výzkum probíhal v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, kam jsou umístěvány převážně české a romské děti, všichni dotazovaní se shodli na tom, že sociální pracovník může hrát klíčovou roli v podpoře multikulturní výchovy a výchovy k občanství, i když se úplně nezapojuje do vzdělávacího procesu.

Nejčastější odpovědí bylo, že sociální pracovník má za úkol vytvářet bezpečné prostředí, které je založeno na toleranci a respektu jak mezi dospělými, dospělými a dětmi, tak mezi dětmi samotnými. KP 3 a 4 doplnili, že jim v zařízení sociální pracovník pomáhá při realizaci různých akcí a programů, které souvisejí s multikulturní tematikou, i když ten

zájem o aktivity ze strany studentů upadá. „Máme nějaký programy. Snažíme se ty děti vést k tomu respektu, takže určitě je to potřebné. Dřív jsme dělali projekty třeba každé měsíc, nebylo to všechno zaměřené jen na tu multikulturalitu, ale taky na to občanství jakoby spíš, aby věděli, jak se orientovat v té problematice úřadů a práv, na co mají práva a tak. Ta multikulturní výchova, tam jsme dělali třeba besedy s romskou komunitou, někdy přišel někdo přímo z romskejch lidí a mluvil o jejich životě, aby ty děcka věděly, jak to teda chodí potom, co zůstanou na všechno sami. Spíš, aby si z nich vzaly příklad, ale samozřejmě z těch, co pracujou. Taky jsme tu měli pány od policie nebo třeba teď jak je ta válka na Ukrajině, byla se za námi přijet podívat paní z Ukrajiny, která odešla vlastně z Ukrajiny teď v době té války s Ruskem, aby nám tady povprávěla ten svůj příklad a dá se říci, že některá děvčata, která byla do té doby jako negativně zaměřena na ukrajinské spoluobčany, tak změnila svůj názor na základě teda vyprávění a starostí této Ukrajinské ženy. Tak to bylo moc hezký, jak povídala o svém životě, těch zkušenostech. Jako snažíme se je vést k nějakým hodnotám, aby až vyjdou z toho zařízení se aspoň nějak uplatnily.“

KP také uvedli, že role sociálních pracovníků při podpoře v oblasti multikulturní výchovy a výchovy k občanství je taková, že by měli mít jednotné názory na to, jak se chovat v mezilidských vztazích, mít základy slušného chování a na to postupně nastavovat informace o kulturních odlišnostech a vést děti k tomu, aby se navzájem respektovaly a podporovaly.

KP 1 a 2 z výchovného ústavu přiblížili, že v jejich zařízení se spíše, než na multikulturní výchovu zaměřují jen na občanské kompetence, které podle nich mají pro tuto cílovou skupinu dětí z výchovných zařízení větší význam. „My tady úplně tu multikulturní výchovu neřešíme, jako je součástí těch vzdělávacích plánů, to maj na starosti učitelé. Jako my řešíme třeba problémy s diskriminací, to už se tu párkrát stalo, mezi holkama, tam byly nějaký konflikty, ale jinak je to tu bez problému. Naším úkolem je spíš připravit ty holky prakticky do života. Pomáháme jim při komunikaci s úřadama, vyzvedáváme s nima třeba občanky. Měly jsme tu holčinu, co pochází ze Slovenska, tak jsme musely až do Prahy na Slovenskou ambasádu.“

KP 1 a 6 doplňili, že sociální pracovník se zabývá spíše praktickými činnostmi, které souvisejí s výchovou k občanství. Uvedl, že dětem poskytuje odborné poradenství, které reaguje na ty vědomosti, které se učí v rámci výchovy k občanství ve škole. KP 6 dále reaguje: „Já to tady s těma holkama proberu všechno v rámci té teorie. Jedeme podle

školního plánu, takže tam máme zahrnutý stát, demokracii, komunikaci, jak se chovat v tý společnosti, jak bejt zodpovědněj, to je asi to nejdůležitější. Samozřejmě spadá tam i ta multikulturní výchova, takže je učíme, jak řešit konflikty, vedeme je k toleranci, solidaritě k dalším lidem, nejenom těm jiným národnostem, hlavně mezi sebou, aby u nich nevznikaly žádný konflikty, to si myslím, že tady ani problém s tím nemáme. Ten sociální pracovník pak s těma dětma se baví o té slušnosti, toleranci mezi nima, jak se chovat. Probírá s nima ty dokumenty, které potřebujou. Máme tu holky, které jsou ze Slovenska, Filipínku tak s nima vyřizuje občanství. Připravuje je pak i do toho života po opuštění vlastně toho zařízení, takže si myslím, že v tomhle nám tady hodně pomáhá. Nemáme čas s těma dětma všechno do detailů udělat.“

Komunikační partner 3 měl na tuto otázku takový názor: *„Jak může sociální pracovník podpořit multikulturní a občanské porozumění mezi žáky? Zase nejlépe svým kladným přístupem, svým respektem a tolerancí vlastně ke všem skupinám, ať to jsou Romové, ať to jsou Ukrajinci, ať to jsou prostě tady Rusové. Třeba jsme tu měli taky dívku ruské národnosti, měli jsme tady Vietnamku, takže opravdu se snažíme tak, aby ty děti se tady cítily dobře, a aby ani oni neubližovaly druhým, ani teda druzí neubližovali jim, jenom kvůli tomu, že jsou prostě nějakým způsobem jiné.“*

KP 4 dále uvedl, že sociální pracovník může přispět k podpoře multikulturní výchovy také tím, že každé dítě má individuální specifické potřeby, které mohou zahrnovat například potřebu se svěřit s pocity souvisejícími s jeho identitou, poskytnout dítěti podporu při řešení této situace a snažit se mu pomoci přizpůsobit výchovné prostředí takovým způsobem, aby se dítě necítilo diskriminováno nebo utlačováno.

KP 7 spatřuje za cíl sociálního pracovníka v problematice otázek týkajících se multikulturality ve výchovném zařízení podpořit u dětí pocit své přináležitosti, respektu mezi všemi kulturami a etniky. Záměrem je také, aby sociální pracovníci, pedagogové a ostatní pracovníci výchovných zařízení vedli děti k tomu, že všichni jsme si rovni a k odbourávání předsudků a stereotypů vůči jiným národnostním kulturám.

KP 3 dále dodal: *„Je to důležité, z toho důvodu, aby se navzájem teda ty děti a potom dospělí respektovali, aby znaly názory druhých a mohly na ně adekvátně reagovat, a aby dokázaly spolu vlastně, nebo vedle sebe společně úplně normálně žít, bez nějakých svárů a hádek, to mi přijde velmi podstatné.“*

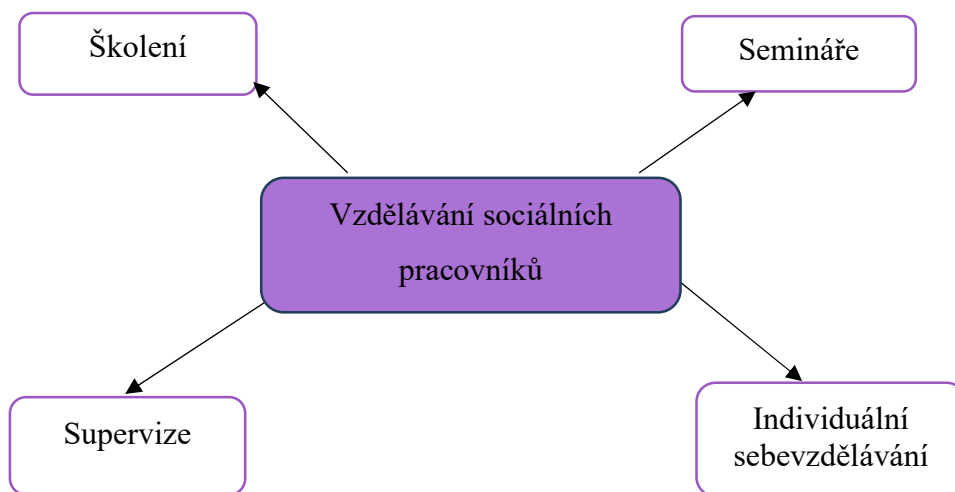
KP 6 doplnil, že v rámci výuky občanské výchovy s ním sociální pracovník spolupracuje v rámci plánování aktivit souvisejících s občanskou angažovaností. Sociální pracovník domlouvá schůzky například s úřady a realizuje praktické činnosti. Aktivity, které v rámci výuky proběhly, a i nadále probíhají za přítomnosti sociálního pracovníka a osvědčily se, byly například návštěva městského úřadu, kde měly děti možnost vidět, jak se chovat při vyřizování běžných záležitostí nebo návštěva úřadu práce, kde se mohly dozvědět, jak postupovat při hledání práce po opuštění výchovného zařízení.

Podle získaných odpovědí komunikační partneři dále odpověděli, že podpora ze strany sociálního pracovníka v rámci řešení multikulturních otázek se zaměřuje také na budování inkluzivní atmosféry v zařízení, jejímž cílem je podpořit děti různých etnických národností při začleňování do běžné školy, kam docházejí s dětmi bílé barvy pleti. Úkolem sociálního pracovníka při práci s diverzitou je samozřejmě také podpora nejen dětí znevýhodněných kulturními rozdíly, ale samozřejmě i těch ostatních. Hlavním cílem pedagogů i sociálních pracovníků je posílit vzájemný respekt mezi všemi dětmi.

Sociální pracovník se dále může dle komunikačních partnerů potýkat s diskriminačním chováním mezi dětmi, i když to v zařízeních není úplně časté. Nicméně v ojedinělých případech k tomu může docházet. Z toho vyplývá, že sociální pracovník je klíčovou osobou, která se společně s psychologem podílí na prevenci a zamezení vznikům případných neshod a sporů souvisejících s rasistickým chováním ze strany studentů. Tyto konflikty dále řeší společně s pedagogy a jednotlivě pak s dotyčnými, kterých se záležitosti dotýkají.

Úlohou začlenění sociálního pracovníka do socializačního procesu v rámci podpory žáků multikulturně znevýhodněných je zejména přispět k zformování bezpečného a přijatelného prostředí pro děti, kteří vyrůstají ve výchovných zařízeních a zajistit tak, aby všichni byli respektováni bez ohledu na barvu pleti, pohlaví nebo národnostní rozdíly.

Kategorie č. 4

Obrázek 4: Vzdělávání sociálních pracovníků

Zdroj: Vlastní zdroj, 2024

Šestá kategorie byla vytvořena na základě této otázky: „Jak se se může sociální pracovník vzdělávat v oblasti multikulturní výchovy a výchovy k občanství, pokud se vzdělává?“

Tato otázka měla za cíl zjistit, jestli se sociální pracovníci sebevzdělávají a rozšiřují si povědomí o problematice, či nikoli, pokud ano, tak jakými formami tuto vzdělávací činnost realizují.

V rámci výzkumu tuto otázku negovali pouze dva komunikační partneři, kteří uvedli, že žádné školení v rámci multikulturní výchovy nebo výchovy k občanství neabsolvovali. Nicméně zastávají názor, že by to bylo určitě přínosem nejen pro sociální pracovníky, ale i pro učitele nebo vychovatele výchovných zařízení. Dotazovaný č. 5 konkrétně uvádí „*V těch školských zařízeních je to malinko jiné než při sociální práci v běžných základních a středních školách. Každopádně si myslím, že je dobře začlenit sociálního pracovníka do tohoto procesu vzdělávání a rozvíjet dál určitě aby měli aktuální informace o současném dění o různých nových metodách práce s dětmi, tak zase aby vlastně mohli těm dětem předávat aktuální a správné informace.*“ Všichni respondenti se ale shodli, že k tématům mají bližší vztah učitelé těchto předmětů, proto se domnívají, že větší důraz na absolvování různých seminářů nebo školení je kladen právě na pedagogy.

Nicméně KP 1, 2, 3 a 5 školení v dané problematice alespoň jednou absolvovali, především více zaměřené na multikulturní výchovu než na výchovu k občanství.

KP 4 reagoval na tuto otázku následovně: „*Ale to jako si myslím, že to vzdělání těch pracovníků tady zaměřený na tu multikulturní výchovu si dokážu představit jo, protože tady furt narážíme na to v nějaký nevědomý rovině, někdo i jako vědomě, že to naše je správný. A že vlastně potom odmítáme si připustit, že jsou dva odlišný světy. Jo, a to si myslím jako, že to hrozně jako komplikuje to všechno tady. Jo, protože my jsme vychovávání všichni v tom, jako, že kdo nechodí do práce, tak je prostě špatnej. A tak, jak z toho neumíme vystoupit my, tak z toho neumějí vystoupit oni.*“

KP 1, 3 a 5 usoudili, že po absolvování tematicky zaměřených seminářů nebo školení, které byly orientovány nejen na problematiku multikulturality nebo výchovy k občanství, byly tyto aktivity pro ně zajímavým a užitečným přínosem, zejména z hlediska získání povědomí o nových přístupech jak v sociální práci s mládeží, tak i právě v problematice řešení situací v multikulturním prostředí.

Nicméně KP 4 doplnil, že sociální pracovníci, ale samozřejmě i ostatní pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci, zejména sociální pedagogové, by se měli více zaměřovat na problematiku práce s diverzitou mládeže, aby tak mohli pracovat s nejnovějšími přístupy práce.

KP 1 a 5 se shodli, že nenahraditelnou metodou, jak pracovat s různými skupinami dětí, jsou vlastní zkušenosti s touto cílovou skupinou a samozřejmě praxe v sociální práci s dětmi, zejména s těmi, co mají výchovné a jiné problémy.

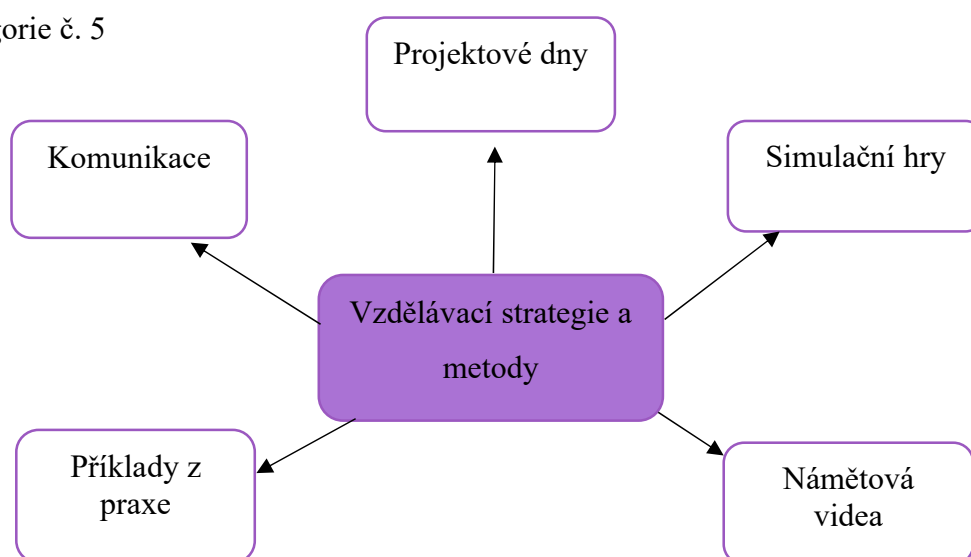
Komunikační partneři dále uvedli, že výhodou pro získávání nových zkušeností nejen ve zkoumané oblasti jsou užitečné skupinové supervize, které jim umožňují poznat praktické zkušenosti svých kolegů, získat zpětnou vazbu a také zlepšovat své doposud získané schopnosti a dovednosti, zejména v oblastech výchovných a vzdělávacích. Pozitiva v supervizích také spatřují i v možnostech individuálních supervizí s mentorem, se kterým mohou osobně probrat jejich třeba i citlivé nebo negativní zkušenosti, se kterými se denně setkávají v praxi.

KP 1 a 3 dále sdělili, že v rámci své profese také docházejí na školení, která si zajišťují ve svém osobním volnu, nikoli, že to mají stanovené zaměstnavatelem. Tato školení absolvují z důvodu zvýšení své profesní kvalifikace.

V rámci otázky týkající se vzdělávání sociálních pracovníků bylo také zjištěno, že všichni komunikační partneři navštívili semináře nebo kurzy zaměřené nejen na multikulturní výchovu nebo výchovu k občanství, ale také na komunikaci s dítětem.

Dále téměř všichni komunikační partneři dodali, že školení nebo vzdělávání v rámci jejich profese se nezaměřují jen na oblast vzdělávání, ale například i na praktické dovednosti. Nejčastěji komunikační partneři odpověděli, že absolvovali také školení na témata, jak pracovat s agresivním člověkem, dítětem s výchovnými problémy nebo dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami.

Kategorie č. 5

Obrázek 5: Vzdělávací strategie a metody

Zdroj: Vlastní zdroj, 2024

Sedmá kategorie se zaměřovala na tuto otázku: „Jaké strategie a metody používají sociální pracovníci v rámci práce směřující k porozumění mezi dětmi odlišných kultur a zvýšení občanského povědomí?“

Nejčastější odpovědí jak sociálních pracovníků, tak učitelů, byla jednoznačně strategie zaměřená na komunikaci s dětmi. Komunikace je podle komunikačních partnerů nejučinnější strategií, která vede k porozumění problémům souvisejícím s multikulturní výchovou a s výchovou k občanství.

KP 1, 2, a 6 uvedli, že u nich v zařízení se také osvědčují tzv. projektové dny. Projektové dny jsou zaměřeny například na svátky, jako jsou Vánoce a Velikonoce. V rámci těchto projektových dnů se snaží udržovat různé tradice dětí, které jsou umístěny v jejich výchovných zařízeních. Jedná se především o romské děti. Společně s dětmi rozebírají jejich tradice, zvyky a vysvětlují si, jaké jsou rozdíly mezi českou a romskou kulturou.

I když provádějí tyto aktivity, děti v zařízení jsou vedeny především k jednotné kultuře, tedy české. Komunikační partneři nicméně zastávají názor, že je potřebné, aby děti s odlišnými kulturami i nadále mohly udržovat své zvyky a lépe se tak začlenily do kolektivu. Proto právě pořádají různé aktivity zaměřené na různorodost kultur, aby všichni poznali, jak to chodí u jiných etnických skupin.

Co se týče témat výchovy k občanství, komunikační partneři uvedli, že se sociální pracovník ve výchovném zařízení podílí například na simulaci uskutečňování procesu voleb občany. Tato aktivita směřuje k tomu prakticky ukázat a vysvětlit, jak se chovat v reálném životě při volbách. Dále se komunikační partneři shodli, že sociální pracovník pomáhá pedagogům při obstarávání výukových materiálů, které jsou důležité pro praktické vyučování. Jednalo se například o získávání tiskopisů, aby si děti vyzkoušely, jak vyplňovat různé druhy dokumentů na úradech, které budou pro ně v budoucím životě potřebné.

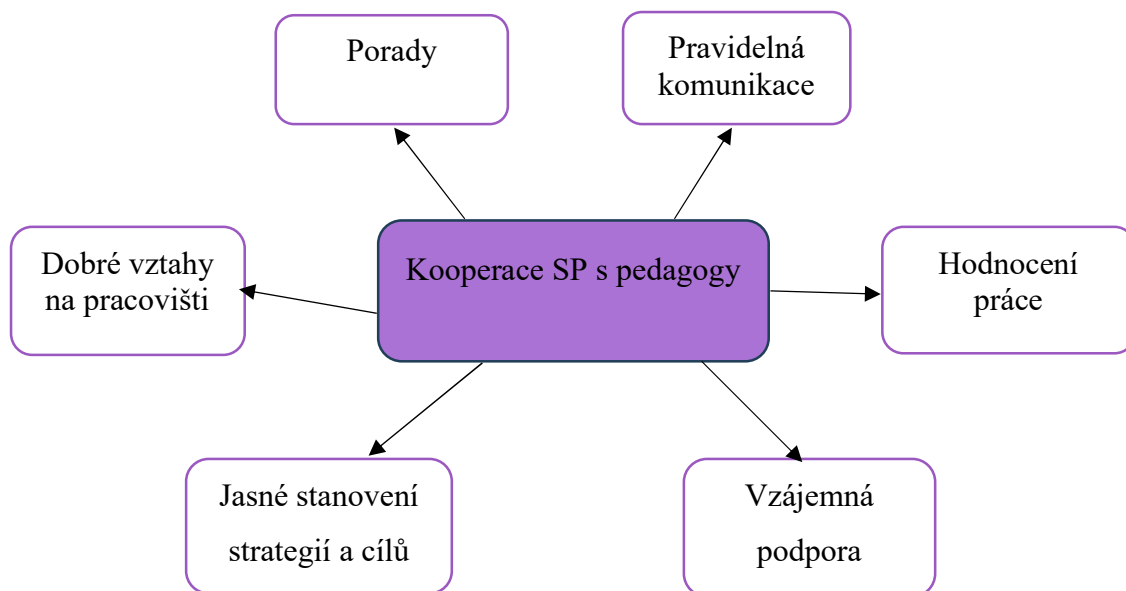
KP 4 dále dodává: *„Pro nás je třeba hodně důležitý, že nám sociální pracovník pomáhá s téma holkama, jak s administrativou nebo pak i ohledně komunikace s nima, když mají jít k soudu třeba, to je u nás hodně častý. Probírá s nima ten proces u toho soudu, a pak tam s nima samozřejmě taky chodí. Vysvětluje jim, proč tam jdou, jak se tam mají chovat. To si myslím za mě, taky se dá zahrnout do toho občanského povědomí.“*

Téměř všichni komunikační partneři se shodli, že jednou z nejúčinnějších strategií pro porozumění druhým a osvojení si praktických dovedností v oblastech jak multikulturní, tak občanské, jsou osobní příklady ze života, které mohou vytvořit reálný pohled na danou problematiku. KP 3 na tuto otázku reagoval tímto způsobem: *„Nejlepší vlastně metodou a aktivitou je osobní příklad, protože pokud s dětmi budu probírat to, jak se máme k sobě chovat navzájem i teda s občany jiných kultur, a pak budu nadávat na Ukrajince, na cikány, na Arabý, tak to je velmi špatný příklad, takže určitě nejlepší praktickou metodou je být příkladem teda.“*

KP 2 se k osobnímu příkladu vyjádřil tímto způsobem: „*Určitě ten osobní příklad je tam velmi důležitý. Reagujeme na zprávy třeba z novin nebo z televize o nějakých situacích, ke kterým dochází ve spojení třeba s multikulturními odlišnostmi, jak tady u nás, nebo třeba našich občanů jinde ve světě, a podle toho máme tuto možnost vlastně i na základě různých modelových situací jako učit děti, nebo ukazovat dětem správnou cestu.*“

Další metoda, která se v rozhovorech objevovala, směřovala k praktickým aktivitám, které sociální pracovníci v rámci sociální práce s dětmi vykonávají. Jednalo se zejména o sledování tematických videí nebo provádění námětových rozhovorů. Respondent 1 odpověděl následovně: „*Určitě potom je vhodné pouštět si různá videa, různé nahrávky nebo rozhovory provádět s děvčaty a opravdu velmi aktivně o těchto věcech mluvit, tak aby chápaly teda o co ve společnosti jde, a aby i vlastně ony samy můžou být vlastně jinou multikulturalitou v našich zařízeních, tak aby vlastně i druhá děvčata tedy chápaly správně je, ale aby i ony chápaly dobře nás.*“

Kategorie č. 6

Obrázek 6: Kooperace sociálního pracovníka s pedagogy

Zdroj: Vlastní zdroj, 2024

Cílem mé poslední otázky bylo zjistit, jakým způsobem dochází k neefektivnější spolupráci sociálního pracovníka a pedagogů. Otázka byla podána takto: Jaké jsou neúspěšnější metody spolupráce sociálního pracovníka s pedagogy?

Na této otázce se shodli všichni respondenti. Za neúspěšnější metody spolupráce jsou podle respondentů považována pravidelná setkávání, porady, a především neustálá komunikace mezi pedagogy a sociálními pracovníky o nových skutečnostech, které se v zařízeních odehrávají. Za důležité považují, aby byly obě strany co nejdříve informovány o aktuálních problémech dětí, jak v oblasti výchovné, tak vzdělávací.

Respondent 3 na tuto otázku reagoval tímto způsobem: *„No tak určitě jsou to metody domlouvání, metody společných setkání a vlastně nastavení pravidel pro tuto práci s dětmi, tak aby, když to řeknu úplně jednoduše, že jsme všichni na jedné lodi, tak abychom ty děti podporovali stejným způsobem, i když třeba můžeme mít každý jiný názor, ale aby to dítě teda chápalo, co vlastně mu tím chceme společně říct a aby si dokázalo potom prostě vybrat to nejlepší pro něho.“*

Někteří respondenti dále odpověděli, že považují za klíčové pro bezproblémovou spolupráci sociálních pracovníků s pedagogy zejména snahu o vytváření kvalitních vztahů a důvěry mezi sebou. Respondenti se shodli, že neefektivnější práce na pracovišti také spočívá ve vzájemné podpoře, sdílení svých názorů a aby si kdykoliv, pokud si s něčím neví rady, ať už se jedná o výchovné problémy dětí nebo problémy vzdělávací, uměli říct o pomoc někomu, kdo jim poradí, jak problém nejlépe vyřešit.

Všichni dotazovaní se nicméně domnívají, že u nich jsou na prvním místě děti, které jsou umístěny v zařízení. Z toho vyplývá fakt, že pro pedagogy i pro sociální pracovníky je nejdůležitější stanovování přesných strategií a cílů, které směřují k podpoře a pomoci dětem, které jejich pomoc potřebují.

Respondent 3 se odkazuje na předchozí odstavce takto: *„Myslím si, že vztahy máme dobré, protože jsme zkrátka na jednom pracovišti a jde nám o nejlepší zájem dítěte, takže se snažíme spolu vycházet. Setkáváme se pravidelně na poradách. Máme různé workshopy, setkáváme se i jednotlivě třeba k nějakým žákům nebo dívkám tady u nás v zařízení a vlastně nastavujeme nějaká další pravidla pro to posunutí toho dítěte zase někam malinko výš.“*

Respondent 5 uvedl, že pro něj je nejdůležitější s pedagogy řešit problémy dětí individuálně, nejlépe i za přítomnosti konkrétního dítěte, kterého se daný problém týká.

Za důležitost sociální pracovníci při práci s pedagogy považují také pravidelné reflektování jejich kooperace a společné týdenní nebo měsíční hodnocení celkové práce v zařízení. Do hodnocení jsou pak zařazeni i další pracovníci, jako jsou například vychovatelé nebo speciální pedagogové, kteří jsou také denně v kontaktu s dětmi.

Respondent 2 dále navázal na tuto otázku: *„To hodnocení je tady pro nás hodně důležitý, máme pak dobrý pocit, že jsme se někam posunuli dál. S těma dětma to tu není úplně lehký, tak když vidíme, jak se to dítě zlepšilo třeba v tom chování, nebo jen pozdravilo, to je pro nás velmi významné. My víme, že ty děcka prostě nějak nezměníme, ale aspoň když se trochu snaží i v tom učení, nebo něco udělají dobře, tak je máme aspoň za co pochválit, a to je taky hodně důležité pro ně. Tak si aspoň uvědomí, že jsou v něčem dobří a může je to motivovat i do toho budoucího života.“*

Respondenti 6 a 7 odpověděli na problematiku tím, že za podstatné v rámci spolupráce se sociálními pracovníky a psychology považují zejména vzájemnou podporu a pravidelné konzultace při řešení velmi obtížných situací dětí, se kterými učitelé mají malé zkušenosti nebo se s nimi nikdy před tím neseťkali. Tyto situace velmi často doprovázejí také emocionální nebo psychicky vypjaté stavy dětí, které učitelé nedokážou v rámci svých kompetencí vyřešit, proto je do procesu řešení těchto konfliktů zapojen jak sociální pracovník, tak samozřejmě psycholog.

7.2 Shrnutí otázek

Všech odpovědí komunikačních partnerů bylo dosaženo pomocí dotazovací metody. Získaná data byla následně rozdělena do 6 kategorií podle jejich podobnosti. Názvy kategorií byly následující: Význam a cíle multikulturní výchovy, Význam a cíle výchovy k občanství, Podpora multikulturní výchovy a výchovy k občanství, Vzdělávání sociálních pracovníků, Vzdělávací strategie a metody, poslední kategorie nesla název Kooperace sociálního pracovníka s pedagogy.

8 Diskuse

Získání znalostí v oblasti multikulturní výchovy je nedílnou součástí základního, respektive středního vzdělání každého člověka, nejen v běžných školách. Toto téma je považováno za klíčové pro vzdělávání všech dětí. Velký důraz na pochopení problematiky multikulturality je pak kladen zejména na děti umístěné v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, kde je počet výskytu diverzity mládeže velmi častý (Moree, 2015).

Výchova k občanství je stejně důležitým předmětem pro zvýšení povědomí mladých lidí, především tím, že má za úkol klást důraz na pochopení demokratických hodnot, práv a povinností v dané společnosti. Děti by měly být více vedeny k aktivní participaci v běžných rozhodovacích procesech a ve společenském životě (Staňková et al., 2014).

Souhrnně lze říci, že multikulturní výchova i výchova k občanství mají velký význam pro budování identity a morálních hodnot, jež děti umístěné ve výchovných zařízeních značně postrádají. Jestliže jsou tyto předměty řádně podporovány, jak ze strany pedagogů, tak ze strany sociálních pracovníků, mohou dětem být předány potřebné teoretické a praktické dovednosti, které využijí nejen v jejich budoucím životě, ale současně tak mohou podpořit vytváření demokratické a bezkonfliktní společnosti (Tichá, 2007).

V bakalářské práci jsem se zajímala o problematiku multikulturní výchovy a výchovy k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech. Cílem bylo zjistit, jak jsou tato průřezová témata začleněna do vzdělávacího systému ve výchovných zařízeních, a jakým způsobem jsou do procesu socializace a vzdělávání zapojeni sociální pracovníci.

Pro vyhodnocení praktické části bakalářské práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Data byla získávána technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výzkum probíhal ve vybraných dětských domovech a výchovných ústavech, jejichž součástí byla základní škola. Konkrétně se jednalo o výchovná zařízení spravovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na Vysočině a v Jihočeském kraji. Výzkumný vzorek představovalo sedm komunikačních partnerů z řad sociálních pracovníků a pedagogů působících právě ve školských zařízeních. V rámci výzkumu byl zohledněn i názor školního psychologa pracujícího taktéž v jednom z těchto zařízení.

Pro objasnění dané problematiky a dosažení závěru výzkumu bylo vytvořeno šest dílčích výzkumných otázek, na jejichž základě byl vyhodnocen cíl bakalářské práce.

V závislosti na stanovené dílčí výzkumné otázce byla data výzkumu roztržena do šesti kategorií podle jejich podobnosti. Kategorie nesly názvy Význam a cíle multikulturní výchovy, Význam a cíle výchovy k občanství, Podpora multikulturní výchovy a výchovy k občanství, Vzdelávání sociálních pracovníků, Vzdelávací strategie a metody, poslední kategorie nesla název Kooperace sociálního pracovníka s pedagogy.

Z výzkumného šetření vyplývá, že podstatnými oblastmi pro stanovení závěru výzkumu, který je zaměřen na problematiku zapojení sociálního pracovníka do procesu vzdelávání v rámci multikulturní výchovy a výchovy k občanství, byly shledány tyto tři kategorie – význam a cíle multikulturní výchovy, význam a cíle výchovy k občanství a úloha sociálního pracovníka při podpoře dětí v rámci multikulturní výchovy a výchovy k občanství.

1. Význam a cíle multikulturní výchovy

Do první kategorie význam a cíle multikulturní výchovy byly zařazeny na základě jejich podobnosti spravedlnost, respekt, poznání jiných národností, solidarita mezi všemi národnostními skupinami, tolerance a odstranění předsudků vůči menšinám.

Průcha (2011) považuje za hlavní cíle multikulturní výchovy především získání znalostí v oblasti specifických rysů všech kultur, nejen té vlastní, a dále naučit studenty k respektu etnických a národnostních skupin. Autor také pokládá za podstatný cíl multikulturní výchovy snahu o odbourání nesnášenlivosti, xenofobie a v neposlední řadě diskriminace, díky kterým u mnohých studentů mohou vznikat předsudky nebo stereotypy vůči různým národnostním menšinám. Interkulturní vzdelávání klade velký význam rovněž na podporu dětí v jejich kulturních zvycích a hodnotách a pokud je to možné i v jejich mateřském jazyce. Průcha (2011) dále uvádí, že na prvním místě je nezbytné pomoci dětem s bezproblémovým začleněním do většinové společnosti a kolektivu.

Podle odpovědí komunikačních partnerů je zřejmé, že za hlavní cíle multikulturní výchovy považují především naučit se respektovat práva ostatních lidí, respektive jejich kulturních rysů a tradic, odbourávat tendence k intoleranci druhých a zabránit diskriminaci a xenofobii vůči národnostním menšinám.

Moree et al. (2008) spatřují za významné v této oblasti zejména pochopení rozdílnosti jednotlivých kultur, rozvoj podpory spravedlnosti, solidarity a tolerance v závislosti na stále se rozrůstající různorodosti populace v celé společnosti. Autoři se dále domnívají, že vědomosti související s problematikou multikulturality mohou napomoci k pochopení životních preferencí daných etnik a jejich uvažování. Autoři konstatují, že multikulturní vzdělávání se snaží přispět k bezkonfliktnímu životu mezi všemi etnickými skupinami.

Dle výzkumu vyplývá, že komunikační partneři zahrnují do podstaty cílů multikulturní výchovy také pochopení samotných dětí jejich vlastní národnosti a osobnostní totožnosti v rámci multikulturní koexistence. Za význam multikulturní výchovy komunikační partneři pokládají zejména vedení dětí k toleranci a respektu identit všech lidí, chápání důležitosti a tradic svého národa a v neposlední řadě přispívat k podpoře národní, světové nebo evropské kultury a vybudovat si k nim především kladný vztah.

2. Význam a cíle výchovy k občanství

Do této skupiny byly zahrnuty slušné chování, orientace ve společnosti, aktivní občanství, komunikační dovednosti, právní znalost a občanská odpovědnost.

Skovajsa et al. (2010) občanství definuje jako příslušnost občana v nějakém politickém sdružení, ke kterému se vztahují určitá práva a povinnosti. Autoři dále uvádí, že občanství představuje nejen pasivní občanskou přináležitost, ale podstatná je především ta aktivní účast občana v rozhodovacích procesech demokratického státu (Skovajsa et al., 2010).

Zastávám stejný názor se Štěrba et al. (2019), že pro zajištění správné činnosti demokratického státu je potřebné splnění určitých podmínek, a to především v obstarání demokratů, kteří se budou iniciativně podílet na fungování společenského dění (Štěrba et al., 2019). Autoři doplňují, že demokratický právní stát nezbytně vyžaduje zařazení občanského vzdělávání, v němž jsou děti i dospělí edukováni o základních záležitostech demokratického právního řádu. Vzdělávání v oblasti demokratického občanství je podstatné k zachování a zakotvení základních hodnot a ústavního pořádku. Stejně tak úkolem občanských kompetencí je posílení postavení občanů pro jejich budoucí angažovanost a jednání v občanské společnosti (Štěrba et al., 2019).

Dotazovaní komunikační partneři uvedli, že občanské povědomí a získání adekvátních kompetencí pro odpovědné a bezproblémové fungování ve společnosti je velmi důležité pro každého, zvláště u dětí s výchovnými problémy a společensky ohrožených sociálním vyloučením.

Komunikační partneři se shodli nad základními občanskými kompetencemi, které by měl každý člověk ovládat, aby se stal právoplatným občanem společnosti. Mezi tyto dovednosti zahrnuli jednat odpovědně, samostatně a iniciativně nejen ve vlastním zájmu, ale i v zájmu veřejném, orientovat se v legislativní problematice, kterou děti využijí při účasti v běžných záležitostech a zajímat se aktivně o politické dění u nás, ale i ve světě. Pro získání těchto kompetencí je důležitá aktivní komunikace a naučit se vhodným způsobem prezentovat a vyjadřovat na veřejnosti.

Téměř všichni odpověděli, že pro úspěšné uplatnění ve společnosti je nezbytné osvojení si zásad společenského chování, základních morálních hodnot ale také podílet se na prosazování významu demokracie.

3. Úloha sociálního pracovníka při podpoře dětí v rámci multikulturní výchovy a výchovy k občanství

Ve skupině věnované úloze sociálního pracovníka při podpoře v rámci multikulturní výchovy a výchovy k občanství je dle výsledků výzkumu zařazena tolerance, respekt, slušné chování, komunikace, odborné poradenství a vzdělávací programy související s touto tematikou.

Egermeierová (2017) objasňuje, že ani děti se v životě nevyhnou situacím, které pro ně mohou být náročné, neobvyklé nebo kritické. Je patrné, že podstatný vliv na dítě má jeho rodina a prostředí, ve kterém žije. Děti vyrůstající bez rodiny ve výchovných institucích tuto potřebu postrádají. Je tedy důležité přizpůsobit a zajistit dětem alespoň prostředí, ve kterém se budou cítit dobře a bezpečně. V případě zařízení, kam jsou umístěovány děti různých etnických skupin, je vhodné, aby prostředí zajišťovalo multikulturní atmosféru a nedocházelo tak ke konfliktům a diskriminaci mezi dětmi. Autorka dále uvádí, že důležitou roli v podpoře dětí zastávají právě sociální pracovníci a sociální pedagogové.

Komunikační partneři sdělili, že výchovná zařízení se řídí školními řády a vnitřními řády konkrétních zařízení, ve kterých jsou upravena i pravidla nejen slušného chování mezi sebou, ale také jsou tam zařazeny principy multikulturního charakteru, které se váží i k modifikaci diverzity prostředí.

Každá sociální práce má své zvláštnosti při práci s klientem. Výjimkou není ani sociální práce zaměřená na děti, a děti žijící v multikulturních podmínkách. Úkolem sociálních pracovníků při práci s dětmi odlišných národností je například upravit komunikaci vzhledem k této cílové skupině a být tolerantní vůči odlišnosti dítěte (Egermeierová, 2017).

Dle dotazujících patří komunikace mezi nejúčinnější prostředky řešení obtížných i všedních situací dětí. Sociální pracovník patří mezi jedny z nejdůležitějších osob ve výchovném zařízení, se kterým děti komunikují. Za důležité v tomto případě sociální pracovníci považují vhodně přizpůsobit komunikaci jednotlivým dětem podle jejich věku nebo sociálního prostředí, ze kterého do dětského domova nebo výchovného ústavu přicházejí. Nezbytným cílem správné komunikace s dítětem je vytvoření bezpečných a přátelských podmínek souvisejících také s navázáním sociálního pracovníka na specifika komunikace daného klienta.

Posláním sociálního pracovníka je rovněž podpořit děti v rozvoji schopností jednání s lidmi, naučit je, jakým způsobem se chovat a projevovat na veřejnosti. Vede děti k slušnému a bezkonfliktnímu chování a vystupování. Sociální pracovník dále pomáhá dětem hovořit o těžkých tématech, ať už se jedná o záležitosti spojené s problematikou hledání své osobnosti, rasové nesnášenlivosti, tolerance a respektu druhých lidí nebo společenské odpovědnosti a na základě těchto situací hledá s dětmi vhodná řešení.

Dle výzkumu se sociální pracovníci ve většině výchovných zařízeních podílí na realizaci projektů nebo aktivit zaměřených na témata související s multikulturní výchovou nebo výchovou občanství zejména v rámci projektových dnů, dnů otevřených dveří a v mimoškolních aktivitách v probíhajících v zařízeních zaměřených na tato témata. Jedná se především o aktivity orientované na aktuální problematiku dnešní společnosti.

Dle provedeného výzkumu vyplývá, že sociální pracovník zastává důležitou roli především v mimoškolním vzdělávání a aktivitách zaměřených na multikulturní výchovu a výchovu k občanství, vedle pedagogů, kteří jsou účastni přímo ve vzdělávacím procesu.

Velký důraz na podporu vzdělávání v těchto oblastech je kladen zejména na děti, které jsou umístěny v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Vzdělávání v rámci předmětů multikulturní výchova a výchova k občanství je dle sociálních pracovníků i pedagogů velmi důležité pro budoucí uplatnění dětí s výchovnými a jinými problémy, ale i pro bezproblémové děti v profesním životě a jejich bezproblémovou resocializaci do společnosti.

Závěr

Bakalářská práce, která se zaměřovala na téma Multikulturní výchova a výchova k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech – role sociálního pracovníka, byla rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části bylo vysvětleno, jak je obecně chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v procesu vzdělávání, nejen dětských domovů a výchovných ústavů se školou. V této části byly vysvětleny význam a cíle předmětů multikulturní výchovy a výchovy k občanství, které jsou nedílnou součástí povinného základního vzdělávání každého školského zařízení. Dále byl popsán školní vzdělávací program, podle kterého se řídí celý vzdělávací proces v jednotlivých školních a výchovných institucích. Poslední část teoretické části byla věnována objasnění problematiky školní sociální práce a činnosti sociálního pracovníka v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Praktická část byla zaměřena na popis výzkumu bakalářské práce a vyhodnocení jeho výsledků. Data pro zjištění cíle bakalářské práce byla získávána prostřednictvím metody dotazování a techniky polostrukturovaného rozhovoru s předem připravenými dílčími otázkami. Získaná data z rozhovorů byla následně zakódována a roztríděna do kategorií podle jejich podobnosti. Rozhovory byly uskutečněny se sedmi respondenty, kteří projevíli zájem a dali k prováděným rozhovorům souhlas. Poté bylo provedeno interpretování výsledků výzkumu.

Cílem bakalářské práce bylo objasnit, jak je chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v dětských domovech a výchovných ústavech. Výzkum měl odhalit, jak je do procesu socializace a vzdělávání zařazen sociální pracovník v těchto výchovných zařízeních.

Výzkumné otázky zněly:

Jak je chápána multikulturní výchova a výchova k občanství v systému vzdělávání pro žáky ve výchovných zařízeních?

Jak jsou do procesu vzdělávání začleněni sociální pracovníci?

Na základě vyhodnocení těchto výzkumných otázek bylo zjištěno, že multikulturní výchova a výchova k občanství jsou nepostradatelnými předměty základního vzdělávání na všech školách, především pak velký význam zastávají v zařízeních pro výkon ústavní

nebo ochranné výchovy, kam jsou umístovány převážně děti bez rodin, děti s výchovným a dalším patologickým chováním. Multikulturní výchova a výchova k občanství ve vzdělávacím systému má stále větší význam, vzhledem k okolnostem, které se každý den odehrávají v naší společnosti. Je tedy na místě připravit děti na řešení aktuálních problémů spojených právě s těmito tématy.

Multikulturní výchova by měla děti naučit respektovat a tolerovat druhé lidi, odbourávat diskriminaci, z níž pramení předsudky a stereotypy, v neposlední řadě poznávat jiné kultury a jejich zvyky.

Výchova k občanství je pro děti z výchovných zařízení také velmi podstatnou součástí přípravy do budoucího života. Osvojení si občanských kompetencí patří k nezbytným požadavkům vzdělání každého člověka. Všichni by měli vést plnohodnotný občanský život a aktivně přispívat k rozvoji demokratické společnosti. Významným pro děti z výchovných zařízení je především také začlenění se do normálního života, který je stavěn na principech slušného a bezkonfliktního chování.

Je zcela patrné, že sociální pracovník má velký vliv na podporu osvojování demokratických a multikulturních hodnot dětí, které vyrůstají ve výchovných zařízeních s cílem začlenit tyto děti do normálního života společnosti.

Seznam použité literatury

1. BALVÍN, J., 2012. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Radix. ISBN 978-80-86798-07.
2. BANKS, J., BANKS, C., 2016. *Multicultural Education : Issues and Perspectives* [online]. 9th ed. Wiley [cit. 2024-3-5]. ISBN 978-1-119-23874-4. Dostupné z: [https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/16-%20Multicultural%20Education_%20Issues%20and%20Perspectives%20\(2016,%20Wiley\).pdf](https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/16-%20Multicultural%20Education_%20Issues%20and%20Perspectives%20(2016,%20Wiley).pdf)
3. BENDL, S. et al., 2015. *Vychovatelství*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4248-9.
4. BLÁBOLILOVÁ, N., KOHOUTOVÁ, D., ŠMÍDA, J., 2023. Sociální pedagog: Význam sociálního pedagoga ve škole. *Časopis Prevence* [online]. Asociace sociálních pedagogů [cit. 2024-3-22]. Dostupné z: <https://asocp.cz/z-praxe/socialni-pedagog-vyznam-socialniho-pedagoga-ve-skole/>
5. *Competences for democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies* [online], 2016. Council of Europe [cit. 2024-3-21]. ISBN 978-92-871-8237-1.
6. CONYER, M., TEBBE, T., LINDSEY, B., SHAYMAN, E., ed., 2020. *School Social Work Best Practice Guide* [online]. 3rd edition. Illinois State Board of Education & Illinois Association of School Social Workers [cit. 2024-3-13]. Dostupné z: <https://www.isbe.net/Documents/ISBE-IASSW-School-Social-Work-Guide.pdf>
7. ČÁBALOVÁ, D., 2011. *Pedagogika*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2993-0.
8. ČERVENÝ, P., 2007. *Jak na průřezová témata?* [online]. [cit. 2024-3-2]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/1267/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html>
9. *Dětské domovy se školou*, 2023. [online]. Národní pedagogický institut České republiky. [cit. 2024-3-12]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/detske-domovy-se-skolou>
10. EGER, L., EGEROVÁ, D., 2017. *Základy metodologie výzkumu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0735-4.

11. EGERMAIEROVÁ, V., 2017. *Sociální práce s dětmi (role sociální práce a role sociální pedagogiky – vztah, společné znaky, rozdíly)* [online]. [cit. 2024-3-10]. ISSN 2464-6792.
12. EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE, 2017, 2017. *Citizenship Education at School in Europe - 2017* [online]. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union [cit. 2024-3-10]. ISBN 978-92-9492-614-2. Dostupné z: https://eurydice.indire.it/wp-content/uploads/2017/11/Citizenship_education_Final-Report-2017-1.pdf
13. FRYČ, J. et al., 2020. *Strategy for the Education Policy of the Czech Republic up to 2030 +* [online]. Ministry of Education, Youth and Sports [cit. 2024-4-10]. ISBN 978-80-87601-50-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/brozura_S2030_en_fin_online.pdf
14. GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce: Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3379-1.
15. HAVLÍKOVÁ, J., 2018. *Sociální práce na základních školách a ve školských poradenských zařízeních: analýza současného stavu v České republice* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [cit. 2024-3-14]. ISBN 978-80-7416-332-6. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_448.pdf
16. HENDL, J., REMR, J., 2017. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.
17. HRICOVÁ, A., ONDRÁŠEK, S., URBAN, D., 2023. *Metodologie v sociální práci* [online]. Praha: Grada Publishing [cit. 2024-4-8]. ISBN 978-80-247-4104-8. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/metodologie-v-socialni-praci-1784937/>
18. HURYCHOVÁ, E., PTÁČKOVÁ, B., 2022. *Sociální práce ve školství*. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-3313-0.
19. *Informace k hodnocení průřezových témat ve školních vzdělávacích programech pro základní vzdělávání*, 2008. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2024-3-2]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni->

20. JEDLIČKA, R. et al., 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5447-5.
21. KARGEROVÁ, J. et al., 2006. *Výchovné a vzdělávací strategie na úrovni školy*. [online]. Národní pedagogický institut České republiky. [cit. 2024-3-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVN/1010/VYCHOVNE-A-VZDELAVACI-STRATEGIE-NA-UROVNI-SKOLY.html>
22. *Kdo je sociální pedagog?*, 2022. [online]. Asociace sociálních pedagogů. [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://asocp.cz/asocp/kdo-je-socialni-pedagog/>
23. KNOTKOVÁ, D., et al., 2014. *Školní poradenství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4502-2.
24. KOVAŘÍKOVÁ, M., 2020. *Krizové situace ve škole: Bezpečnostní problematika ve školní praxi*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2731-8.
25. KRAUS, B., 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Grada Publishing. ISBN 978-80-262-0643-9.
26. MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5309-6.
27. MATOUŠEK, O., 2013. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: *Metody a řízení sociální práce*. 3. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Portál, s. 11. ISBN: 978-80-262-0213-4.
28. MATULAYOVÁ, T., 2017. Sešit sociální práce: Role sociálního pracovníka ve školství. In: *Sešit sociální práce* [online]. s. 9-12 [cit. 2024-4-1]. ISBN 978-80-7421-136-2. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/577460/Sesit_socialni_prace_c.1.pdf/db78bce3-5fe7-c0e7-9737-e6a142e5ec3b
29. MÁTEL, A., 2019. *Teorie sociální práce I.: Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-2220-2.

30. MERTIN, V. et al., 2020. *Výchovné poradenství*. 3. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7598-174-5.
31. MOORE, K.D., 2006. *Classroom Teaching Skills*. 6 rd. ed. McGraw - Hill Humanities/Social Sciences/Languages. ISBN 978-0073525815.
32. MOREE, D., 2008. *Než začneme s multikulturní výchovou*. Člověk v tísní. ISBN 9788086961613.
33. MOREE, D., 2015. *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0915-7.
34. *Náplň práce dle Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice*, 2023. [online]. Asociace sociálních pedagogů. [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: <https://asocp.cz/napl-prace/napl-prace-dle-asociace-vzdelavatelu-v-socialni-pedagogice/>
35. PETRENKO, R., 2020. *Sociální práce ve školství se musí šířit* [online]. [cit. 2024-3-25]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/o-cem-se-mluvi/socialni-prace-ve-skolstvi-se-musi-sirit/>
36. POKORNÁ, V., 2010. *Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-773-2.
37. PREISSOVÁ KREJČÍ, A., 2016. *Za hranice multikulturalismu*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4966-1.
38. PROCHÁZKA, M., 2012. *Sociální pedagogika*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3470-5.
39. PRŮCHA, J., 2011. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-502-2.
40. PRŮCHA, J., VETEŠKA, J., 2014. *Andragogický slovník*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4748-4.
41. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2013. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

42. PULGRETOVÁ, T., 2019. *Ústavní péče v ČR*. [online]. MYLAW, s. r. o. [cit. 2024-3-5]. Dostupné z: <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700>
43. *Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání*, 2024. [online]. Národní pedagogický institut České republiky: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - 2021. [cit. 2024-3-12]. Dostupné z: <https://www.npi.cz/ramcove-vzdelavaci-programy-zakladni-vzdelavani>
44. *RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2023. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. [online]. Edu.cz. [cit. 2024-2-28]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
45. *Sociální pracovník v institucionální výchově dětí a mládeže (DD, DgÚ, DDsŠ, VÚM, SVP)* [online]. 2020. Sociální práce [cit. 2024-3-18]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-v-institucionalni-vychove-deti-a-mladeze-dd-dgu-ddss-vum-svp/>
46. STEJSKALOVÁ, K., 2013. *Legislativní rámec vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*. [online]. Šance Dětem. 2024 [cit. 2024-3-7]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/legislativni-ramec-vzdelavani-zaku-studentu-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>
47. ŠAFRÁNKOVÁ, D., 2019. *Pedagogika. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-5511-3.
48. ŠTĚRBA, R. et al., 2019. *Kompetence pro odpovědné občanství* [online]. Brno: Katedra občanské výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně [cit. 2024-4-20]. Dostupné z: <https://odpovedneobcanstvi.cz/wp-content/uploads/2019/01/Kompetence-pro-odpov%C4%9Bdn%C3%A9-ob%C4%8Danstv%C3%AD.pdf>
49. TICHÁ, M., 2007. *Multikulturní výchova a výchova k evropanství*. NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. Metodický portál RVP.CZ. [cit. 2024-4-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/1269/MULTIKULTURNI-VYCHOVA-A-VYCHOVA-K-EVROPANSTVI.html>

50. Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, 2005. In: *Sbírka zákonů*. 11/2005.
51. *Význam a role sociálního pedagoga ve škole*, 2021. [online]. Zapojme všechny. [cit. 2024-3-25]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/vyznam-a-role-socialniho-pedagoga-ve-skole>
52. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. In: *Sbírka zákonů*.
53. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, 2002. In: *Sbírka zákonů*. 48/2002.
54. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, 2004. In: *Sbírka zákonů*. 190/2004.

Seznam obrázků

Obrázek 7: Význam a cíle multikulturní výchovy

Obrázek 8: Význam a cíle výchovy k občanství

Obrázek 9: Podpora multikulturní výchovy a výchovy k občanství

Obrázek 10: Vzdělávání sociálních pracovníků

Obrázek 11: Vzdělávací strategie a metody

Obrázek 12: Kooperace sociálního pracovníka s pedagogy

Seznam tabulek

Tabulka 2: Informace o respondentech výzkumu

Seznam otázek k rozhovoru

Jak může MKV a VO přispět k porozumění a respektu mezi různými kulturami ve výchovných zařízeních?

Jak může MKV a VO přispět k porozumění současného světa (současné situace ve světě)?

Jaké praktické metody a aktivity mohou být použity k podpoře MKV a VO ve výchovných zařízeních?

Jaký je význam zařazování témat týkajících se MKV a VO do vzdělávacích plánů?

Jaká je role učitelů (sociálních pracovníků) při podpoře výuky MKV a VO ve výchovných zařízeních?

Jaký význam má MKV a VO ve vzdělávání?

Jak může sociální pracovník podpořit multikulturní a občanské porozumění mezi žáky?

Jaký je rozdíl mezi MKV a VO?

Jaké jsou klíčové prvky VO a MKV a proč jsou důležité?

Jakým způsobem je sociální pracovník zařazen do plánování ŠVP ve škole?

Jaký vliv má MKV a VO na formování identity jedince?

Jaké jsou výhody a výzvy spojené s implementací MKV a VO ve vzdělávacím systému?

Jaký je vztah mezi občanstvím a MKV?

Jaké jsou cíle MKV a VO ve vzdělávacím systému pro žáky ve výchovných zařízeních?

Jaká jsou důležitá témata, která jsou v rámci MKV a VO probírána na školách?

Jaké jsou metody a prostředky, které vyučující využívají k podpoře MKV a VO ve výchovných zařízeních?

Jak mohou vyučující (sociální pracovníci) podporovat inkluzivní prostředí ve třídách a školách pro podporu MKV a VO?

Jaký je cíl MKV ve vzdělávacím systému ve výchovných zařízeních?

Jaké principy a hodnoty jsou zakotveny v MKV pro žáky ve výchovných zařízeních?

Jaká je role sociálních pracovníků/pedagogů při implementaci MKV ve vzdělávacím systému?

Jak se hodnotí efektivita MKV ve vzdělávacím systému pro žáky ve výchovných zařízeních?

Jaký je cíl výchovy k občanství ve vzdělávacím systému pro žáky ve výchovných zařízeních?

Jaký význam má výchova k občanství pro budoucí život jednotlivce ve společnosti?

Jaké jsou výchovné programy zaměřené na občanství integrovány do výuky ve výchovných zařízeních?

Jaké jsou dopady výchovy k občanství na žáky ve výchovných zařízeních?

Jak mohou žáci uplatnit znalosti a dovednosti získané v rámci výchovy k občanství ve svém každodenním životě?

Jak může sociální pracovník ve školách podporovat rozvoj znalostí v oblasti MKV a VO?

Jakou roli zastává sociální pracovník v rámci sociální práce ve škole?

Jakým způsobem jsou uplatněny dovednosti sociálního pracovníka ve škole?

Proč patří sociální pracovníci do škol?

Jaký je konkrétní přínos sociálních pracovníků ve vzdělávacím procesu?

Jaké jsou hlavní role sociálních pracovníků ve školách nebo vzdělávacích institucích?

Jak spolupracují sociální pracovníci s pedagogy a dalšími pracovníky ve vzdělávacím prostředí?

Jaké jsou nejčastější výzvy, se kterými se sociální pracovníci setkávají ve vzdělávacím prostředí?

Jaký vliv má sociální pracovník na studenty a celkovou atmosféru ve škole?

Jakou roli hrají sociální pracovníci při podpoře žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vzdělávacím procesu?

Jaké znalosti a dovednosti by měli mít sociální pracovníci pracující ve vzdělávacím (školním) prostředí?

Jaké jsou nejúspěšnější metody spolupráce mezi sociálním pracovníkem a pedagogy pro dosažení co nejlepších výsledků ve vzdělávání žáků?

Jaký je vztah mezi sociálními pracovníky a pedagogy ve školách a jak společně pracují na podpoře žáků v jejich vzdělávání?

Jaké jsou konkrétní příklady aktivit a programů, které sociální pracovníci realizují ve prospěch vzdělávání žáků a jaký je jejich dopad?

Jaké jsou výzvy a přínosy začlenění sociálních pracovníků do procesu vzdělávání a jak by se jejich role mohla dále rozvíjet?

Seznam zkratek

KP – Komunikační partner

MKV – Multikulturní výchova

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

VO – Výchova k občanství

